

TARTU ÜLIKOOL
Pärnu kolledž
Sotsiaaltöö korralduse osakond

Kätlin-Irene Rubin

**LOOMATERAAPIA VÕIMALUSED
PSÜHHOSOTSIAALSE HEAOLU
TOETAMISEKS PÄRNUMAA
HOOLDEKODUDE NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Ewe Alliksoo, MA

Pärnu 2024

Soovitan suunata kaitsmisele

(allkirjastatud digitaalselt)

Ewe Alliksoo

Kaitsmisele lubatud

TÜ Pärnu kolledži programmijuht

(allkirjastatud digitaalselt)

Monika Kumm

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, põhimõttelised seisukohad, kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

(allkirjastatud digitaalselt)

Kätlin-Irene Rubin

SISUKORD

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline ülevaade eakate psühhosotsiaalsest heaolust ja loomateraapiast	6
1.1. Psühhosotsiaalse heaolu käsitlus	6
1.2. Loomateraapia olemus	8
1.3. Loomateraapia kasutamine hooldekodudes	11
2. Uuring loomateraapia kasutamisest Pärnumaa hooldekodudes	15
2.1. Ülevaade Pärnumaa hooldekodudest	15
2.2. Uurimismeetodi ja valimi kirjeldus	16
2.3. Uuringu tulemused ja analüüs	18
2.3.1. Vabaajategevused hooldekodus	18
2.3.2. Kogemused loomateraapiaga	21
2.3.3. Kogemused robotloomadega	25
2.4. Arutelu, järeldused ja ettepanekud	28
Kokkuvõte	32
Viidatud allikad	34
Lisad	41
Lisa 1. Intervjuu küsimused Pärnumaa hooldekodude juhtidele	41
Summary	43

SISSEJUHATUS

Eesti rahvastik vananeb ja aastaks 2035 ennustatakse üle 65-aastaste osakaalu tõusu 25,1%-ni (Turu-uuringute AS, 2022, lk 4). Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsioon (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2024) määratleb eakate vanuserühmana 65-aastaseid ja vanemaid inimesi. Statistikaameti (s. a.) andmetel oli 2023. aastal Eestis elavate eakate inimeste arv 276 453. Eesti elanike tervisenäitajad on madalamad kui Euroopa Liidu keskmine, samuti oodatav eluiga sünnihetkel ning tervena elatud aastate arv (Turu-uuringute AS, 2022, lk 4). Meeste oodatav eluiga oli 73,6 ja naistel 82,3 aastat (Statistikaamet, 2023a), samas kui mehed elavad tervena ainult 57,9 ja naised 60,6 aastat (Statistikaamet, 2023b). Lisaks on viimastel aastatel suurenenud pikaajaliste haigustega inimeste osakaal (Turu-uuringute AS, 2022, lk 4).

Vananev rahvastik ja halvenevad tervisenäitajad tähendavad suurenenud hooldusvajadust (Turu-uuringute AS, 2022, lk 4). Täiskasvanute hoolekandeteenuste saajate hulk kasvab iga aastaga, näiteks 2012. aastal vajas Eestis väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust 9 033 inimest, kuid 2022. aastal juba 14 495 inimest (Statistikaamet, 2023c). Hooldekodu teenused ja nende kvaliteet sõltuvad asutuse rahastusest, juhi otsustest, töötajate oskustest ja iseloomu omadustest ning keskkonna teguritest (Madise, 2017, lk 1). Enamikes Eesti hooldekodudes pakutakse elanikele erinevaid aktiivseid ja mõtestatud tegevusi, kuid tihti jäävad ulatuslike liikumisraskustega ja lamavad kliendid neist kõrvale. Võimetekohane tegevus aga on suure abivajadusega eakatele ülioluline, et säilitada nende ärksus ja vältida apaatsuse teket. (Madise, 2017, lk 4–7) Eakate sotsiaalhoolekandesse tuleb integreerida sobivaid toetuse viise, mis hõlmavad nii emotsionaalset kui ka praktilist abi hooldekodudes elavatele eakatele. Lisaks võib personali koolitamine ja tõenduspõhiste sekkumiste rakendamine teatud sihtgruppides suurendada töötajate pühendumust elanikele parima võimaliku hoolitsuse tagamiseks. (Behrendt *et al.*, 2023, lk 9)

Sotsiaalne tugi on oluline tegur, mis mõjutab inimeste heaolu. Hooldekodu elanik ise ei saa aga palju enda heaolu parandamiseks teha (Madise, 2017, lk 6–7). Ka hooldekodus elades võib inimene tunda üksindust (Gardiner *et al.*, 2020, lk 756). Poolas läbiviidud uuring näitas, et lausa 40% hooldekodude elanikest tunnevad üksindust ja see avaldab negatiivset mõju nende elukvaliteedile (Trybusińska & Saracen, 2019, lk 360). Kuulpak (2021, lk 78) toob oma uuringus välja, et hooldekodudes on peamine rõhk suunatud klientide füüsiliste vajaduste täitmisele, kuid tahaplaanile jääb psühhosotsiaalse toe pakkumine. Samuti märgib ta, et hooldekodude elanikud ei tunne ennast koduselt ning muuhulgas tuntakse puudust loomadest (Kuulpak, 2021, lk 76).

Tulenevalt varasematest uuringutest on selgunud, et füüsiliste vajaduste eest hoolitsemise kõrval ei suuda hooldekodud elanikele pakkuda võrdselt tuge üksinduse ja vähese sotsiaalse suhtluse leevendamiseks.

Lõputöö eesmärk on välja selgitada Pärnumaa hooldekodude poolt elanikele pakutavad psühhosotsiaalse heaolu toetamise meetmed ja teha Pärnumaa hooldekodudele ettepanekuid klientide psühhosotsiaalse heaolu toetamiseks.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks püstitatakse uurimusküsimused:

1. Milliseid psühhosotsiaalse heaolu toetamise võimalusi Pärnumaa hooldekodud elanikele pakuvad?
2. Missugune on Pärnumaa hooldekodude teadlikkus ja valmidus loomateraapia kasutamiseks?

Lõputöö kirjutamisel baseerutakse teadusartiklitele ja erialakirjandusele ning materjali otsitakse peamiselt elektroonsetest andmebaasidest: ScienceDirect ja PubMed. Lõputöö koosneb kahest osast, kus esimeses ehk teoreetilises osas antakse ülevaade heaolust ja loomateraapiast. Esimene osa jaguneb kolmeks alapeatükiks. Esimeses alapeatükis kirjeldatakse psühhosotsiaalse heaolu käsitlust, teises alapeatükis loomateraapia olemust ning kolmandas alapeatükis, millised on loomateraapia võimalused psühhosotsiaalse heaolu toetamiseks hooldekodudes. Töö teises ehk empiirilises osas kirjeldatakse valimit ja uurimisprotsessi ning antakse ülevaade uuringu tulemustest.

1. TEOREETILINE ÜLEVAADE EAKATE PSÜHHOSOTSIAALSEST HEAOLUST JA LOOMATERAAPIAST

1.1. Psühhosotsiaalse heaolu käsitlus

Inimese heaolu mõistmine on mitmekülgne teema, mis pakub arutelu lisaks akadeemilisele ringkonnale ka ühiskonnas laiemalt. Psühhosotsiaalne heaolu hõlmab mitmesuguseid erinevaid aspekte inimese üldises heaolus.

Akadeemilises kirjanduses kasutatakse sageli termineid elukvaliteet (ingl *quality of life*), õnn (ingl *happiness*), eluga rahulolu (ingl *life satisfaction*) ja jõukus (ingl *prosperity*) vaheldumisi heaoluga (ingl *wellbeing*) (Eger & Maridal, 2015, lk 46). Üldisele heaolule ja enesehinnangule aitab kaasa sotsiaalsete vajaduste rahuldamine. Inimesed otsivad aktsepteerimist, armastust ning sidemeid, et tunda end turvaliselt ja toetatuna. (Maslow, 2007, lk 85–86)

Maslow põhivajaduste hierarhia on viieastmeline, mille kohaselt peab inimene rahuldama madalamal tasemel olevad põhivajadused enne, kui ta saab liikuda edasi kõrgemal tasemel olevate vajaduste rahuldamiseni. Alustades kõige madalamast ja liikudes kõrgemale, jaguneb see järgnevalt:

1. füsioloogilised vajadused,
2. turvalisuse vajadused,
3. kuuluvuse ja armastuse vajadused,
4. austuse vajadused,
5. eneseteostuse vajadus (Maslow, 2007, lk 76, 80, 83, 85, 87).

Heaolu saab jaotada füüsiliseks ja psühhosotsiaalseks heaoluks (Hussein *et al.*, 2019, lk 57). Heaolu psühhosotsiaalne osa on emotsionaalne ning omab suurt mõju inimese

psüühikale, käitumisele ja sotsiaalsele suhtlusele (Aneesh & Kumar, 2023, lk 62; Hussein *et al.*, 2019, lk 57). Psüühosotsiaalse teooria keskmes on inimese enesemõistmine, vaimsed protsessid ja sotsiaalsed suhted tema eluea jooksul (Newman & Newman, 2020, lk 114).

Mõiste psüühosotsiaalne (ingl *psychosocial*) tähendab dünaamikat inimese psühholoogiliste ja sotsiaalsete mõõtmete vahel ehk kuidas inimesed mõtlevad, tunnevad ja suhestuvad teistega (Williams & Kemp, 2016, lk 83). Ametkondadevahelise alalise komitee (Inter-Agency Standing Committee, 2017, lk 10) poolt kasutatakse omadussõna psüühosotsiaalne, et kirjeldada sotsiaalsete ja psühholoogiliste aspektide mõjust inimese üldisele heaolule. Sotsiaalsete aspektide alla kuuluvad inimsuhted, sotsiaalsed sidemed ja kogukonnaelu ning psühholoogiliste aspektide alla emotsioonid, mõtted ja käitumine. Kokkuvõtvalt võib öelda, et psüühosotsiaalne heaolu koosneb psühholoogilistest, sotsiaalsetest ja subjektiivsetest teguritest, mis avaldavad mõju inimese igapäevaeluga toimetulekule ning tema panusele ühiskonnaliikmena (Kumar, 2020, lk 76–77).

Subjektiivne heaolu põhineb inimese enda poolt antud hinnangutel ja ootustel, kuidas elada rahuldust pakkuvat ja täisväärtuslikku elu (Karelson, 2013, lk 36). Majandusliku Koostöö ja Arengu Organisatsiooni (Organisation for Economic Co-operation and Development, 2013, lk 10) raportis kirjeldatakse subjektiivset heaolu kui head vaimset seisundit, mis hõlmab endas kõiki positiivseid ja negatiivseid hinnanguid ja reaktsioone, mida inimesed oma elus kogevad.

Ebapiisav psüühosotsiaalsete vajaduste rahuldamine avaldab negatiivset mõju eakate vaimsele tervisele (Esmaeilzadeh & Oz, 2020, lk 196). Vaimse tervise all peetakse silmas õnnetunnet, positiivsust, subjektiivset heaolu ning enda potentsiaali maksimaalset rakendamist. Vaimne tervis on seotud inimese üldise heaoluga, füüsilise seisundiga ning toimetulekuga iseseisvas ja ühiskondlikus elus. (Eesti vaimse tervise ja heaolu koalitsioon, 2016, lk 11) Sotsiaalsete kontaktide vähenemise tõttu tunnevad eakad enim puudust seltskonna ja emotsionaalse toe järele (Van Aerschot *et al.*, 2022, lk 4). Ebapiisav sotsiaalne tugi ja vähene sotsiaalne kaasatus aga on seotud üksinduse, depressiooni, madalate füüsiliste ja psühholoogiliste tervisenäitajate ning psüühosotsiaalse heaoluga. Kaaslastel on oluline mõju eakate psüühosotsiaalsele heaolule. (Aneesh & Kumar, 2023, lk 57, 62)

Siedlecki jt (2014, lk 568) poolt läbi viidud uuring näitab, et kvaliteetne sotsiaalne suhtlus avaldab märkimisväärset mõju inimeste heaolule. Sotsiaalselt aktiivsed inimesed tunnevad end sagedamini õnnelikuna ja harvem kurvana ning nad on oma eluga rahulolevamad. Teadmine, et on olemas toetav sotsiaalne võrgustik, pakub inimestele vajalikku emotsionaalset tuge, mis võib leevendada stressi ja aidata neil toime tulla väljakutsetega elus. (Siedlecki *et al.*, 2014, lk 571) Saadeh jt (2020, lk 1579) rõhutavad, et kõrgem sotsiaalne ja psühholoogiline heaolu võivad mõjutada positiivselt inimeste vananemisprotsessi, aeglustades füüsiliste funktsioonide langust ja säilitades iseseisva toimetuleku pikemaks ajaks.

Psühhosotsiaalse heaolu käsitus kajastab arusaama heaolust, mis sisaldab psühholoogilisi, sotsiaalseid ja subjektiivseid aspekte ning rõhutab nende vastastikust mõju inimese üldise heaolu kontekstis. Psühhosotsiaalse heaolu mõiste keskendub inimese võimele kohaneda erinevate elusituatsioonidega, mis mõjutavad igapäevaselt tema emotsionaalset tasakaalu, enesehinnangut, suhtlemisoskust ja elukvaliteeti.

1.2. Loomateraapia olemus

Alapeatükk annab ülevaate loomateraapia kasutusvõimalustest, inimese ja loomade vahelise suhtluse olulisusest ning mõjust heaolule. Samuti sellest, millised on loomadega sekkumiste kasutegurid eakate puhul.

Inimese ja looma vaheline suhtlus terapeutilistel eesmärkidel omab pikka ajalugu ja on jätkuvalt populaarne erinevates valdkondades (Mangalavite, 2014, lk 23). Loomade abistavat ravi rakendatakse üle maailma ambulatooriumites, rehabilitatsioonikeskustes, psühhiaatriakliinikutes (Şahin *et al.*, 2018, lk 97), haiglates, hooldekodudes ja koolides (Fine, 2018, lk 144). Loomateraapia on aja jooksul muutumas üha populaarsemaks toetava teraapia vahendina ning see võib olla individuaalse heaolu edendamisel oluline faktor (Mangalavite, 2014, lk 22). Loomateraapiat kasutatakse inimeste sotsiaalsete, emotsionaalsete, psühholoogiliste ja füüsiliste probleemide leevendamiseks (Şahin *et al.*, 2018, lk 91).

Loomade rakendamist inimeste vaimse ja füüsilise tervise toetamiseks liigitatakse rahvusvahelise inimese-looma interaktsiooni katusorganisatsiooni (International Association of Human-Animal Interaction Organizations, 2018, lk 5) poolt järgnevalt:

- Loomade abil sekkumine (ingl *Animal-Assisted Intervention*, AAI) on planeeritud ja struktureeritud assisteeritud sekkumine, kus loomi kasutatakse tervishoius, hariduses või sotsiaaltöös inimestele terapeutilise kasusaamise eesmärgil.
- Loomateraapia (ingl *Animal-Assisted Therapy*, AAT) on planeeritud, struktureeritud ja eesmärgistatud terapeutiline loomadega sekkumine, mis viiakse läbi koolitatud spetsialisti poolt. Teraapias keskendutakse inimese füüsilisele, kognitiivsele, käitumuslikule, emotsionaalsele ja sotsiaalsele toimimisele. Teraapia tulemusi mõõdetakse ja dokumenteeritakse.
- Tegevused loomade abil (ingl *Animal-Assisted Activity*, AAA) on planeeritud ja eesmärgistatud mitteametlik loomade külustus, mille läbiviija peab olema läbinud esmase koolituse ja ettevalmistuse. Tegevuse eesmärgid võivad olla meelelahutuslikud, motiveerivad ja hariduslikud. Siia alla kuuluvad ka loomadega hooldekodude külastused, et elanikele seltsi pakkuda.
- Õppimine loomade abil (ingl *Animal-Assisted Education / Animal Assisted Pedagogy*) on planeeritud, struktureeritud ja eesmärgistatud sekkumine haridustöötaja ja vastava väljaõppega professionaali poolt. Eesmärgiks on hariduslike, kognitiivsete ja sotsiaalsete oskuste toimimine ja tõstmine. Sekkumiste tulemused mõõdetakse ja dokumenteeritakse. Levinum näide: lugemiskoerad. (International Association of Human-Animal Interaction Organizations, 2018, lk 5)

Loomateraapias nii laste kui ka täiskasvanute puhul eelistatakse enim koeri, sest nad on sõnakuulelikud, sõbralikud, osavõtlikud ja mänguhimulised. Koerad parandavad inimeste sotsiaalseid, funktsionaalseid, kognitiivseid ja füüsilisi oskusi. Koertest vähem on teraapias kasutusel hobused, kassid, küülikud, hamstrid, kilpkonnad, kalad ja linnud. (Şahin *et al.*, 2018, lk 98–99)

Hooldekodude külastustel saab kasutada ainult koduloomi, sest nad on kohanenud inimestega suhtlema, samuti peavad nad olema vaimselt ja füüsiliselt terved. Loomadega tegelevad spetsialistid peavad tagama inimeste ja loomade ohutuse ning heaolu. Tuleb ettevaatlik olla loomaallergia ja nakkushaiguste puhul, mida loom võib edasi kanda.

Samuti tuleb aktsepteerida inimese tõekspidamistega ja hoiakutega, kui ei soovita loomadega kokkupuudet. (International Association of Human-Animal Interaction Organizations, 2018, lk 7–8)

Inimese ja loomade vaheline side on oluline just eakate vanuserühma puhul (Johnson & Bibbo, 2015, lk 249). Sotsiaalselt isoleeritud või häbelikel inimestel on loomadega lihtsam kontakti saavutada ja see soodustab ka teiste inimestega suhtlemist (Mangalavite, 2014, lk 22) ning loomade kohalolu aitab lõõgastuda ja tekitab positiivseid emotsioone (Şahin *et al.*, 2018, lk 97). On ka inimesi, kes vajavad loomateraapiat minevikust alguse saanud emotsionaalsete murede korral, sest need avaldavad mõju nende igapäevasele toimetulekule ja heaolule (Tedeschi *et al.*, 2015b, lk 308).

Loomad ei saa küll asendada pere ja sõpru, kuid ametlikku kinnitust on leidnud, et loomadega suhtlemine võib vanematel inimestel vähendada üksindust ja ärevust, suurendada füüsilist aktiivsust ning parandada nende psühhosotsiaalset seisundit (Johnson & Bibbo, 2015, lk 249; Mangalavite, 2014, lk 20). Peamiseks põhjenduseks on fakt, et loomad, eriti aga koerad, soodustavad sotsiaalset suhtlemist nii isiklikul tasandil kui ka avalikus ruumis. Lisaks tunnevad inimesed, et looma tingimusteta armastus, tähelepanu, seltskond ja kiindumus muudavad nende meeleolu positiivsemaks, lootusrikkamaks ning enesekindlamaks. (Tedeschi *et al.*, 2015a, lk 326)

Hooldekodude suurimaks väljakutseks on leida sobilikud ja tõhusad viisid elanike sotsiaalsete suhete arendamiseks ning edendamiseks. Inimese füüsiliste vajaduste täitmise tagamisel on isikukesksema hoolduse pakkumiseks vaja kanda hoolt ka psühhosotsiaalsete vajaduste eest (Van Aerschot *et al.*, 2022, lk 7). Vastava teenuse rakendamine loob lisaväärtust hooldekodude poolt pakutava hoolduse kvaliteedile (Esmailzadeh & Oz, 2020, lk 196). Erinevate teenuste pakkumist aga mõjutab riiklik sotsiaalpoliitika ja hooldekodude rahastamismudelid (Gardiner *et al.*, 2020, lk 753–754). Teenuste valik peaks olema mitmekesine, et pakkuda tegevusi erineva tausta ja huviga elanikele (James *et al.*, 2014, lk 10). Mida rohkem erinevates tegevustes kliendid osalevad, seda positiivsemat mõju see nende heaolule avaldab. Hooldekodu elanike tegevuseelistuste väljaselgitamine viib isikukesksema hoolduseni, mis võib nende emotsionaalset heaolu veelgi suurendada. (Zirves & Pfaff, 2020, lk 9–10) Selleks on vaja klientidele pakkuda professionaalset tuge füüsiliste, sotsiaalsete ja emotsionaalsete

vajadustega toimetulekuks (O'Neill *et al.*, 2020, lk 12). Samuti elanike kaasamine tegevustesse, mis võivad leevendada nende üksindustunnet (Gardiner *et al.*, 2020, lk 753–754). Teenuste väljatöötamisel on eeskujuks hooldekodud, kus elanike sotsiaalne kaasatus toimib ja on edukas (Gardiner *et al.*, 2020, lk 753–754).

Loomateraapia pakub inimestele mitmekülgset tuge, tõstes meeleolu ja enesekindlust ning pakkudes lohutust ja rõõmu. Eakate puhul on loomad eriti olulisel kohal üksindustunde ja sotsiaalse suhtluse leevendamisel.

1.3. Loomateraapia kasutamine hooldekodudes

Loomateraapia teenus on hooldekodudes muutumas üha populaarsemaks. Hooldekodusid külastavad üldjuhul päris loomad, kuid tehnoloogia areng on kaasa toonud ka robotloomade kasutamise, pakkudes siiski sarnaseid terapeutilisi eeliseid.

Hooldekodude elanikud on eelneva elu jooksul kaotanud oma lähedased ja nende tervislik seisund ei võimalda neil enam iseseisvalt hakkama saada (Drageset *et al.*, 2017, lk 18–19; Stein *et al.*, 2020, lk 9). Oma kodust hooldekodusse kolimine on aga inimesele emotsionaalselt raske ja see on üks stressirohkemaid katsumusi elu jooksul. Võõras keskkond on oluliseks riskifaktoriks ärevuse ja depressiooni tekkimisel. Meeleoluhäired omakorda mõjutavad igapäevast üldist heaolu ja iseseisvat toimetulekut. (Polacsek & Woolford, 2022, lk 1) Edasiste eesmärkide püstitamine ja elumõtte leidmine võib tihti sellises olukorras olla keeruline. Seetõttu peaks hooldekodudes olema esikohal eakate heaolu, pakkudes neile mitmekesiseid tegevusi, hingelist lähedust ja neid tunnustama. (Drageset *et al.*, 2017, lk 18–19) Hooldekodude elanike üksindustunnet ja isoleeritust on võimalik vähendada, kui selleks rakendatakse sobivaid meetmeid (Esmaeilzadeh & Oz, 2020, lk 196).

Hooldekodus elamine vähendab inimese suhtlusvõrgustikku ja avaldab negatiivset mõju elukvaliteedile (Hart & Yamamoto, 2015, lk 56), tuntakse puudust suhtlemisest ja igapäevasest jutuajamisest (James *et al.*, 2014, lk 7). Hooldekodus aga on võõrad inimesed, kindlad reeglid ja limiteeritud tegevused (O'Neill *et al.*, 2020, lk 12). Eakad, kes lähevad hooldekodusse elama, on sunnitud ka oma lemmikloomadest loobuma. Tuleb aga mõista, kui suur roll on lemmikloomal inimese elus varasemalt olnud. (Anderson *et*

al., 2015, lk 39–40) Uuringud näitavad, et eakad, kellel on lemmikloom kogevad 36% vähem üksindust kui need, kellel pole kodulooma, lisaks on lemmiklooma omanikud suhtlemisaltimad teiste inimestega (Stanley *et al.*, 2014, lk 398).

Valdavalt peetakse oluliseks inimeste vahelisi sotsiaalseid suhteid, kuid vanemate inimeste puhul võib inimsuhtlust asendada ka loom (Stanley *et al.*, 2014, lk 398). Loomad saavad pakkuda eakatele psühhosotsiaalset tuge ajal, kui nende varasemad sotsiaalsed kontaktid on vähenenud (Gee & Mueller, 2019, lk 199; Hart & Yamamoto, 2015, lk 55), aidates meenutada minevikus läbielatud emotsioone ning kompenseerida kogetud kaotusi (Orr *et al.*, 2023, lk 14). Loomadega sekkumised sobivad eriti nende eakate puhul, kes on pidanud oma lemmikloomast loobuma (Gee & Mueller, 2019, lk 199).

Loomade külastused hooldekodusse mõjuvad elanikele rahustavalt, vähendades ärevust ja erutust (Fine, 2018, lk 144–145; Orr *et al.*, 2023, lk 15), alandavad depressiooni sümptomeid, tõstavad enesehinnangut ja parandavad verbaalset väljendusoskust (Ambrosi *et al.*, 2019, lk 55; Kil *et al.*, 2019, lk 371) ning leevendavad üksindustunnet (Orr *et al.*, 2023, lk 15). Lisaks pakuvad nad tuge tervisega seotud väljakutsetega toimetulekul ning lohutavad neid, kes on silmitsi elulõpuga (Orr *et al.*, 2023, lk 15). Seetõttu on oluline, et ka hooldekodus elades säiliks inimese- ja loomavaheline suhtlus, kuna paljud inimesed tunnevad, et side loomadega mõjub neile emotsionaalselt ja füüsiliselt positiivselt (Anderson *et al.*, 2015, lk 39–40) ning osade jaoks võivad loomad lausa inimsuhteid asendada (Orr *et al.*, 2023, lk 17). On ka neid, kes valivadki hooldekodu just selle järgi, kas lemmikloomad on seal lubatud, sest looma omamine on püsiv osa nende minapildist. (Orr *et al.*, 2023, lk 14) Näiteks Austraalia hooldekodudes on loomateraapia kasutusel olnud üle 40 aasta (Newton *et al.*, 2022, lk 1).

Sollami jt (2017, lk 26–27) viisid läbi uuringu, mille käigus kontrolliti loomateraapia efektiivsust hooldekodus elavate eakate heaolu parandamisel. Keskenduti neile hooldekodu elanikele, kes veedavad oma viimased elupäevad ruumis sees ning kannatavad seetõttu suhtlemisvaeguse käes, tunnevad end kasutuna ja on masenduses. Koerte kaasamine soodustas elanike sotsiaalset suhtlust ja hõlbustas hooldustoimingute tegemist. Loomaga tegelemine ja mängimine oli elanike jaoks lõbus ja nad olid rahulolevamad. (Sollami *et al.*, 2017, lk 30) Koreas viidi läbi uuring, kus analüüsiti kombineeritud sekkumise efektiivsust, kus kasutati loomateraapiat ja integreeritud eakate

mänguteraapiat (Kil *et al.*, 2019, lk 371), mille tulemusena väljendasid eakad positiivseid emotsioone sõnadega: õnn, nauding, lõbu ja põnevus (Kil *et al.*, 2019, lk 375).

Dementsuse ja kognitiivsete häiretega eakate kaasamine ja motiveerimine igapäevaelus osalemiseks võib olla keeruline (Friedmann *et al.*, 2014, lk 277). Ameerika Ühendriigis Marylandis viidi läbi randomiseeritud kliiniline uuring, kus kolme kuu jooksul mõõdeti koertega sekkumise mõju kerge kuni mõõduka dementsusega peremaja tüüpi asutuse elanikele. Enamus uuringu valimisse kaasatud eakatest olid liikumispuudega; 70% elanikest kasutas kõndimisel abivahendeid ja 24% elanikest ei suutnud ilma abita seista. Sekkumine koosnes 60 kuni 90 minutistest seanssidest teraapiakoeraga kahel korral nädalas. (Friedmann *et al.*, 2014, lk 278–279) Koerte sekkumise tulemusena paranesid hooldusasutuse elanike füüsilistele näitajatele lisaks ka emotsionaalsed ja käitumuslikud funktsioonid (Friedmann *et al.*, 2014, lk 285–286).

Hooldekodu personali puhul on neid, kes tunnevad, et loomakülastused muudavad nende tööd lihtsamaks, aidates neil pakkuda isikukeskset hooldust. Samal ajal kui teised peavad loomadega tegelemist koormavaks (Orr *et al.*, 2023, lk 17). Uute teenuste lisandumisel on töötajate vastuseis levinud, kuna nad tunnevad, et selle arvelt tõuseb nende töökoormus. Uuenduste elluviimiseks ja personali kaasamiseks on oluline tagada töötajate teadlikkus. Sel puhul on asutuse võtmeisikutel tähtis roll informatsiooni levitamisel ja selgitustöö tegemisel. (André *et al.*, 2021, lk 6–7) Hooldekodude elanikud vajavad abi tegevustes osalemisel, kuid töötajad on ülekoormatud ja ei leia selleks aega (James *et al.*, 2014, lk 7). Hooldekodude elanike osalemine erinevates tegevustes on personalist sõltuv ja selleks peab olema optimaalne arv koolitatud töötajaid (Zirves & Pfaff, 2020, lk 9–10). Asutuse töötajate võimuses on klientide kohanemisprotsessil abiks olla (O'Neill *et al.*, 2020, lk 12). Mida suurema pühendumisega nad oma töösse suhtuvad, seda kvaliteetsemat teenust suudab asutus pakkuda (André *et al.*, 2021, lk 6–7).

Loomateraapia hooldekodudes hõlmab ka robotloomade kasutamist. Koh jt (2022, lk 1) viisid läbi kvalitatiivse uuringu, kus analüüsiti robotloomade kasutamist dementsete klientide raviks hooldekodude tervishoiutöötajate ja asutuse juhtide seisukohast. Robotloomade puhul pidasid nad kõige olulisemaks nende realistlikku välimust, hügieeni ja kasutusmugavust. Kuigi alguses olid mõned uuringus osalejad robotloomade suhtes skeptilised, muutus nende suhtumine, kui nad olid näinud robotloomade positiivset mõju

elanikele ning kõik uuringus osalejad pidasid elanike psühhosotsiaalset heaolu esmatahtsaks (Koh *et al.*, 2022, lk 9–10).

Taanis läbiviidud uuringus võrreldi hooldekodu elanike reaktsiooni ja käitumist, kui neid külastasid koer, robothüljes PARO ja pehme mängukass. Selgus, et elanike esmane reageering sõltus looma tüübist. Koerad ja robothüljes stimuleerisid elanikke mängukassiga võrreldes rohkem suhtlema, kuid robothüljes ei suutnud tähelepanu kōita sama kaua kui koer. Koer ja robothüljes PARO tekitasid enim suhtlust füüsilise kontakti, silmsideme ja verbaalse suhtluse kaudu. Mida rohkem kognitiivsete häirete all hooldekodu elanik kannatas, seda enam eelistas ta suhtlust loomaga kui inimesega ja seda looma tüübist olenemata. (Thodberg *et al.*, 2016, lk 107–108)

Hooldustöötajate jaoks on PARO kasutamist lihtne õppida ja seetõttu on seda kerge rakendada hooldekodu igapäevase rutiinse tegevusena. PARO abil saab parandada hooldekodus elavate vanemate inimeste psühholoogilist heaolu. (Sung *et al.*, 2015, lk 5) Taanis kasutab üle 80% hoolekandeesutustest PARO robotit, et toetada elanike sotsiaalset suhtlust, tõsta meeleolu ja soodustada head und. Lisaks aitab PARO vähendada elanike ärevusseisundit, probleemset ja agressiivset käitumist. (Hung *et al.*, 2019, lk 8) Kuid PARO kasutusele võtmist võivad takistada tema kõrge hind, hooldustöötajate suur koormus ja eetilised küsimused (Hung *et al.*, 2019, lk 1). Oluline on leida riiklikul tasandil tõhus rahastussüsteem, et uued tehnoloogilised lahendused oleksid abivajajatele kättesaadavad (Hung *et al.*, 2019, lk 8).

Nii loomateraapia kui ka robotloomade kasutamine on väärtuslik ressurss, mis aitab mitmekesistada hooldekodude poolt pakutavaid teenuseid psühhosotsiaalse heaolu toetamiseks. Hooldekodud, kus loomateraapia on juba kasutusel, näitavad soovi ja tahet pakkuda elanikele parimat võimalikku hooldust ja toetust.

2. UURING LOOMATERAAPIA KASUTAMISEST PÄRNUMAA HOOLDEKODUDES

2.1. Ülevaade Pärnumaa hooldekodudest

Väljaspool inimese kodu pakutav üldhooldusteenus on sotsiaalteenus, mida korraldab kohalik omavalitsus. Teenuse eesmärgiks on täisealisele isikule turvalise keskkonna ja toimetuleku kindlustamine, kui ta ei ole võimeline iseseisvalt kodustes oludes, kas ajutiselt või püsivalt, hakkama saama. Iseseisvat toimetulekut võivad mõjutada halvenenud tervises seisund, tegevusvõime langus või keskkondlikud tegurid (Sotsiaalhoolekande seadus, 2015). Aastal 2012. vajas Pärnumaal väljaspool kodu osutatavat üldhooldusteenust 680 inimest, kuid 2022. aastal juba 1420 inimest (Statistikaamet, 2023c).

Pärnu Linnavalitsuse andmetel seisuga 01.03.2023 on Pärnumaal 12 hooldekoduteenuse pakkujat. Järgnev info hooldekodude kohta pärineb asutuste ja kohalike omavalitsuste kodulehekülgedelt.

- Häädemeeste Eakate Kodu on Häädemeeste valla hallatav asutus, kohti 69.
- MTÜ Halinga Turvakodu, kohti 124. Teenust pakutakse kolmes erinevas asukohas Põhja-Pärnumaa vallas: Halinga Mõisas (kohti 35), Vildenaus (kohti 53) ja Vahenurmes (kohti 35).
- Hoolekoda Fööniks/Villa Mare Pansionaat (Zunt OÜ), kohti 80.
- Vändra Alevi Hoolekandekeskus on Põhja-Pärnumaa Vallavalitsuse hallatav asutus, kohti 50.
- Surju Valla Hooldekodu „Videvik“ on Saarde Vallavalitsuse hallatav asutus.
- Tõstamaa Hooldekodu, teenust pakutakse Tõstamaal (kohti 23) ja Pootsis (kohti 34).
- Tootsi hooldekodu on Põhja-Pärnumaa Vallavalitsuse hallatav asutus, kohti 34.
- SA Lääneranna Hoolekanne pakub teenust Varblas ja Koongas.

- Lihula Südamekodu, kohti 92.
- Kilingi Villa Pansionaat (Väärikas Vanadus OÜ), kohti 41.
- Tori Kodu (Tori Hooldekodu OÜ), kohti 53.
- Tammiste Hooldekodu ja selle alla kuuluv Tammiste HK Jõõpre Kodu (kohti 18) on Pärnu linnavalitsuse hallatav asutus.

Hooldekodud on esindatud Pärnumaa erinevates piirkondades, mis tagavad klientidele üldhooldusteenusele saamise üle maakonna. Kohaliku omavalitsuse hallatavad asutused pakuvad teenust eelisjärjekorras oma piirkonna elanikele.

2.2. Uurimismeetodi ja valimi kirjeldus

Uurimisteemast lähtuvalt valiti uuringu läbiviimiseks kvalitatiivne meetod. Kvalitatiivne uurimismeetod võimaldab saada üksikasjaliku ülevaate reaalsest olukorrast, isiklikest kogemustest ja hoiakutest (Õunapuu, 2014, lk 53–54). Kvalitatiivse uuringu eesmärgiks on leida vastused küsimustele: mida, kuidas ja miks (Askarzai & Unhelkar, 2017, lk 36). Kvalitatiivne uuring sobib rühmade ning üksikisikute sotsiaalsete ja individuaalsete probleemide käsitlemiseks ning see teostatakse nende harjumuspärases keskkonnas (Creswell, 2013, lk 44–45). Kvalitatiivset uuringut saab määratleda ka kui protsessi, milles kogutakse ja analüüsitakse tekstilisi andmeid, et saada ülevaade inimese tõlgendustest olukorra või nähtuse kohta (Askarzai & Unhelkar, 2017, lk 27). Kuna uuring ei sisalda eriliigilisi isikuandmeid, ei ole Andmekaitse Inspeksioonilt ega eetikakomiteelt lubasid tarvis (Andmekaitse Inspeksioon, 2018, lk 5–6).

Lõputöö teema eesmärgist lähtuvalt on valimitüübiks ettekavatsetud valim (Õunapuu, 2014, lk 142), kus uuritavaks sihtrühmaks olid Pärnumaal asuvate hooldekodude juhid. Kvalitatiivse meetodi puhul on valimi suurus suhteliselt väike, sest uuringu läbiviijal tuleb vajalike andmete kogumiseks uuritavatega aktiivselt suhelda (Askarzai & Unhelkar, 2017, lk 27).

Kvalitatiivse uuringu puhul kasutatakse andmekogumismeetodina tihti intervjuud (Õunapuu, 2014, lk 170). Käesolevas uuringus kasutati poolstruktureeritud intervjuud, mille küsimused tuginevad teooria osas kasutatud kirjandusallikatele (vt lisa 1). Varasemalt ettevalmistatud põhiküsimused keskenduvad uuritavale probleemile ja need

võimaldavad intervjuerijal teemat hõlpsamini juhtida, kuid intervjuu käigus tekkinud uue olulise info põhjal on võimalik teemasid üksikasjalikumalt käsitleda, esitades vajadusel täpsustavaid küsimusi (Gill *et al.*, 2008, lk 291; Õunapuu, 2014, lk 159). Poolstruktureeritud intervjuu eeldab intervjuerijalt head intuitsiooni, kus küsimuste täpne järjekord sõltub eelneva küsimuse vastuse sisust (Õunapuu, 2014, lk 171–172). Avatud lõpuga küsimused annavad vastajale võimaluse kirjeldada mitmekesiselt oma mõtteid, kogemusi ja hoiakuid. Kuna intervjueritavat ei ole piiratud kindlate valikvastustega, aitab see uuringu läbiviijal saada võimalikult autentseid ja põhjalikke vastuseid. (Lagerspetz, 2023, lk 144–145)

Enne uuringu läbiviimist saadeti Pärnumaa hooldekodude juhtide e-postile info kavandatava uuringu kohta. Kirjas selgitati lõputöö eesmärki ja küsiti nõusolekut intervjuul osalemiseks ning kas eelistatakse kontakt- või veebikohtumist. Kaheteistkümnest hooldekodu juhust viis andsid koheselt tagasisidet, et nad on valmis uuringus osalema. Seejärel võeti juhtidega telefoni teel ühendust, et leppida kokku intervjuu aeg ja toimumise koht. Järgnevalt helistati nendele juhtidele, kes e-kirjale ei reageerinud. Kokku oli valmis intervjuudes osalema kaheksa hooldekodu juhti.

Kuus intervjuud toimusid *Teams*'i rakenduse vahendusel, eelnevalt saadeti intervjueritavatele link, mille kaudu osaleda. Lisaks alustati üht intervjuud *Teams*'is, kuid tehniliste probleemide tõttu jätkus see 10 minuti möödudes telefoni teel. Intervjueritava tehniliste vahendite puudumise tõttu planeeriti ühe intervjuu läbi viimine kohe telefoni kaudu. Lisaks saadeti e-kirjaga osalejatele intervjuu küsimused, et nad saaksid soovi korral nendega tutvuda. Intervjueritavate nõusolekul intervjuud salvestati mobiiltelefoniga ja osalejaid teavitati, et peale lõputöö valmimist need kustutatakse. *Teams*'i kaudu toimunud intervjuude helifailid transkribeeriti tekstiks.ee (Olev & Alumäe, 2022, lk 409) programmiga ning telefoni teel toimunud intervjuud transkribeeriti *Word*'i abil, kuna ebapiisava helikvaliteedi tõttu see tekstiks.ee programmiga ei õnnestunud. Kõik transkriptsioonid salvestati *Word* dokumendina ja anonüümsuse tagamiseks anti intervjueritavatele vastav tähis. Intervjuude kestvuseks oli eelnevalt planeeritud 30–60 minutit, intervjuude toimumist kajastab tabel 1.

Tabel 1. Intervjuude kava

Intervjueeritava tähis	Kuupäev	Toimumise koht	Kestus (min)
HK1	05.03.2024	Microsoft Teams	44
HK2	06.03.2024	Microsoft Teams	44
HK3	07.03.2024	Microsoft Teams	53
HK4	07.03.2024	Microsoft Teams	50
HK5	08.03.2024	Microsoft Teams	70
HK6	25.03.2024	Microsoft Teams	73
HK7	25.03.2024	telefon	71
HK8	27.03.2024	telefon	50

Intervjuud toimusid ajavahemikul 05.03.2024–27.03.2024. Pikim intervjuu kestis 1 tund ja 13 minutit ja kõige lühem 44 minutit ning keskmine pikkus oli 57 minutit.

Andmeanalüüsimeetodina kasutati sisuanalüüsi. Kvalitatiivse uuringu puhul analüüsitakse transkribeeritud intervjuude teksti (Erlingsson & Brysiewicz, 2017, lk 94). Sisuanalüüs algab hoolikast teksti lugemisest, mille käigus hakkavad eristuma fraasid, laused või lõigud, mis on olulised uuringu eesmärkidest lähtuvalt (Mohajan, 2018 lk 37). Transkriptsioonide sisuanalüüsi käigus otsiti vastustest esmalt sarnasused ja seejärel erisused ning saadud tulemusi teooriaga võrreldes jõuti järelduste ja ettepanekuteni.

2.3. Uuringu tulemused ja analüüs

2.3.1. Vabaajategevused hooldekodus

Olenevalt hooldekodu klientide arvust, töötab seal üks (HK6, HK8) või kaks tegevusjuhendajat (HK2, HK4) või huvijuht (HK3, HK5, HK7) ning ühes täidavad hetkel tegevusjuhendaja ülesandeid hooldajad (HK1). Osades hooldekodudes viiakse tegevusi eraldi läbi individuaalselt ja gruppidele, kuid on ka hooldekodusid, kus on ainult grupitegevused või ainult individuaaltegevused. Vabaajategevused, millega valdavalt tegeletakse on lauamängud, puslede kokkupanemine, joonistamine, voolimine, käsitöö, lõnga kerimine, mõistatuste ja ristsõnade lahendamine, viktoriin, ettelugemine, jutustamine, muusika kuulamine, laulmine, õues jalutamine, võimlemine. Lisaks pööratakse tähelepanu meelelahutusele, esinemas käivad lauljad, tantsijad, pillimehed ja ühes hooldekodus on ka tsirkus käinud. Esinejate leidmisel on oluline hooldekodude enda initsiatiiv ja head kontaktid. Hooldekodujuhid (HK5, HK8) tunnistavad, et elanike motiveerimine on küllaltki keeruline ja peamiselt osalevad tegevustes need, kes on ise

liikumamad ja aktiivsemad (HK1, HK2, HK4) ning voodikesksed kliendid saavad paraku vähem tähelepanu.

Hooldekodu elanike tegevuseelistused selgitatakse välja läbi vestluste kliendi ja/või tema lähedastega (HK1–HK3, HK5, HK8), mille käigus selgub kliendi elulugu, mida on teinud, kellena töötas, kas on lapsi ja lapselapsi. Raskemas seisus, näiteks dementsuse sündroomiga eakate puhul, kes ennast enam keeleliselt väljendada ei suuda, pakutakse erinevaid tegevusi ja vaadeldakse, mis talle huvi pakub ja mida ta suudab teha (HK3, HK5–HK8). Ühes hooldekodus (HK4) toimuvad korra kvartalis klientide koosolekud, kus töötajad proovivad aru saada, mis huvid inimestel on ja kes millega rohkem tegeleda sooviks.

Klientide huvide ja eelistustega arvestamisel, mis tal enne hooldekodusse kolimist olid, püütakse esmalt võimaluste piires jätkata tema igapäevaelu toimingutega. Kuna hooldekodusse tulles avastab inimene ennast olukorrast, kus ta ei saa millegi üle enam ise otsustada, siis pööratakse tähelepanu tegevustele, mis natukenegi tema iseseisvust säilitavad, näiteks oma taldriku viimine kraanikaussi, ise endale toiduportsjoni tõstmine (HK4) või põranda pühkimine (HK8). HK3 tõi näite, et kes on harjunud aias toimetama, saab peenraid rohimas käia: „Katkub lilled välja, las katkub, vähemalt tal on tegevust.“ Samas tõi HK2, et pigem on nende klientidest eelisseisus naiste hobid, näiteks käsitöö. Ühes hooldekodus (HK1) oldi valmis leidma lahendust, kuidas klient saaks oma kassi hooldekodusse kaasa võtta, et loom ei sattuks uuesti varjupaika, kuid paraku klient nende hooldekodusse ei jõudnud.

Hooldekodu elanikud tunnevad kõige rohkem puudust oma lähedastest (HK1, HK2, HK4–HK7), kodust (HK1, HK2, HK7, HK8) ja tervisest (HK5) ning ka tavapärastest igapäevastest tegemistest nagu teatris ja kontserdil käimine (HK4). Paljudel on lootus, et kui tervis taastub, minnakse oma koju tagasi (HK1). Enamusel klientidel käiakse külas tähtpäevade puhul aga mõnel ei käi keegi ja osadel ei olegi kedagi (HK3) ning palju on neid, kellel ei ole mitte kunagi mitte keegi külas käidud (HK6). Samas on ka inimesi, kes olles juba hooldekodu eluga harjunud, ei taha enam kuskile minna isegi siis, kui lähedased soovivad teda koju viia, et näiteks sünnipäeva pidada (HK2, HK8). HK7 aga rõhutas, et mõned ei oska isegi sõnadega väljendada seda, millest nad puudust tunnevad ning

puudust saab tunda asjadest, mida endale teadvustatakse: „Mõni tunneb puudust suitsust, mõni tunneb puudust alkoholist. Kui saaks veel korra viina.“

Kas inimest hooldekodus külastatakse ja millised tema suhted lähedastega on, saavad alguse ajast, kui nad veel oma kodus elasid ja määravaks on ka inimese iseloom (HK1–HK4). Kelle juures pole aastaid käidud, ei loodagi seda enam (HK1, HK2), kuid kindlasti on nad rohkem endasse tõmbunud (HK1), kibestunud (HK4) ning leplikud ja vaiksed (HK6). Kui nad aga näevad, et teistel külas käiakse, on nad selle peale pahurad (HK3) ja tõenäoliselt on see ka üks põhjus, miks nad teiste elanikega kergemini konflikti sattuvad (HK4, HK5). Kuid on ka neid, kellel pole ühtegi lähedast aga kes selle tõttu võib-olla suhtlevadki rohkem ja on avatumad ning nad on rõõmsameelsed (HK5). Kellel on suhtlus hea on rahulikumad (HK3), rõõmsamad ja teotahtelisemad (HK2).

Hooldekodu elanike üksindustunde leevendamisel peetakse kõige olulisemaks suhtlemist nii omavahel kui ka töötajatega (HK1–HK5, HK8), sest nad tahavad väga palju rääkida (HK8), samuti kaasamist tegevustesse ja koos õues toimetamist (HK1–HK3, HK5, HK6). HK3 rääkis: „See on igavene küsimus, sa oled inimeste keskel aga oled ikka nagu üks.“ Samas HK7 arvas, et hooldekodus elav inimene ei tunne üksindustunnet.

Miks Te arvate, et hooldekodus neil üksindustunne on? /.../et üksindustunne tekib alati siis, kui tal ei ole lähedasi juures? Aga kui on teised inimesed juures, kes ei ole ta lähedased, siis on üksindustunne? Ma tean palju lugusid, /.../vanainimene tuli meile ja ütles, et issand, kui hea, siin vähemalt teised inimesed räägivad minuga, kodus ei rääkinud minuga mitte keegi. Kus see üksindustunne siis on? (HK7)

Ükskõik, kui palju hooldekodu töötajad inimestele individuaalset tähelepanu pööravad, jääb suhtlemise pool ikkagi vajaka (HK4, HK5). Hooldustöötajad ei mõista, et hoolealustega suhtlemine ei ole ajaraiskamine, vaid see kulub tööülesannete hulka (HK4). Voodikesksete klientide puhul jälgitakse, et nad ei oleks tuppa isoleeritud, selleks tehakse tubade uksed lahti, et nad saaksid kuulda ja näha, mis ümberringi toimub (HK1, HK3, HK7).

Psühhosotsiaalne heaolu seostus respondentidele erinevate aspektidega: teistega koosolemine (HK1, HK3, HK4, HK6, HK7), suhtlemine (HK3, HK4, HK6–HK8), turvatunne (HK5–HK7) ja tegutsemine (HK4, HK6). Tegevusetuse tõttu tekkivad kohe

igasugused tervisehädad ja muud probleemid (HK4). HK5 aga leidis, et psühhosotsiaalse heaolu puhul on tähtis inimese identiteedi säilimine. „Talle peab jääma sõnaõigus oma eelistustele, sest kui inimene ei saa enam ise oma otsuseid teha või enda meele ja huvi järgi tegutseda, mõjutab see oluliselt tema heaolu.“ HK2 sõnul on esmane kliendi toetamine, kuulamine ja temaga arvestamine. HK7 jaoks seostus psühhosotsiaalne heaolu muuhulgas ka Maslow püramiidi baasvajaduste rahuldamisega.

Hooldekodujuhid (HK4–HK6) tunnistasid, et klientide psühhosotsiaalsete ja füüsiliste vajaduste eest hoolitsemine ei ole tasakaalus. Tähelepanu pööratakse küll sellele, et inimesed võimaluste piires liiguksid ja käiksid õues (HK1–HK6), kuid eakate motiveerimine on keeruline, sest nende liigesed ja lihased valutavad (HK5) ning voodikesksed kliendid on kõige kurvemas seisus (HK4). Psühhosotsiaalse poole pealt pööratakse enim rõhku suhtlemisvõimalustele lähedastega, hooldekodu klientide ja töötajatega (HK1, HK3, HK6, HK8). HK1 on tänulik, et Sotsiaalkindlustusamet toetab juba aastaid hingehoiuteenust, kus hingehoidja käib elanikega vestlemas, lisaks käib ka kirikuõpetaja, kes pühendub just voodikesksetele ja tubastele klientidele. HK7 aga rõhutas, et hooldekodusse ei tulda sotsiaalsetel, vaid tervislikel põhjustel, kus peab tagatud olema soe tuba ja söök, tabletid võetud ja haavad seotud. Tuleb aga mõista, et hooldajate töö sisu ei ole ainult hooldamine (HK4) ja ideaalis võiks lausa eraldi töötajad olla, kes klientidega suhtleksid (HK6).

2.3.2. Kogemused loomateraapiaga

Kõige enam mainisid respondendid, et nemad ise (HK5, HK7), hooldekodu töötajad (HK1, HK2, HK7) või külastajad (HK2, HK3, HK8) käivad vahel koeraga hooldekodus. Loomateraapia kogemus on hooldekodul HK5, mida teraapiakoer on kaks korda külasthanud ja selle mõju oli klientidele äärmiselt positiivne ning hooldekodus HK4 on paar korda käinud inimene, kes hetkel koolitab oma koera teraapialoomaks. Igasugune kokkupuude loomadega puudub aga ühel hooldekodul (HK6).

Kolmes hooldekodus (HK1, HK3, HK8) on käinud teenusepakkuja koduloomadega. HK1 tõi oma vastuses välja, et kõik kliendid said loomi paitada ja kuna tegemist oli väiksemate loomadega nagu jänessed, kääbuslamba talled ja kitsed, siis neid oli mugav sülle võtta ja loomi tõsteti ka lamavatele klientidele voodisse. HK3 rääkis, et loomade külastusega

seoses meenusid elanikele mälestused lapsepõlvest ja jututeemasid jätkus pikaks ajaks. Hooldekodus HK1 on aastaid elanud viirpapagoid:

Meil oli üks papi, kes igal hommikul pärast ärkamist läks kohe sinna, istus puuri äärde ja hakkas nendega rääkima. Vahepeal siristas ise ja rääkis tõsist juttu ka /.../ võib-olla ta leidiski endale vestluspartneri hoopis nende lindude näol, kellega ta sai suhelda.

Hooldekodus HK2 on suviti aias olnud kanad ja jänessed, kes sügise saabudes talunikule tagasi talvituma antakse. Koos tegevusjuhendaja abiga saavad elanikud loomadele süüa viia ja kanade mune korjamas käia, kuid jäneste ja kanadega saavad kontakti ainult need kliendid, kes õues käivad, lamavate klientide juurde neid ei viida. Maapiirkonnas asuva hooldekodujuht (HK8) märkis, et hooldekodu naaber on talunik, kelle loomi saavad õues käivad kliendid näha. Lisaks rääkis ta, et hooldekodu hoovis olid kassid, keda toitma hakati, kuid hiljem pidid nad loomapüüdjad kutsuma, sest kassid paljunesid ja tegid häda igale poole. Sarnane kogemus on ka hooldekodul HK7, kus kaks kassi võeti hooldekodusse elama, kuid lõpuks olid sunnitud nad varjupaika viima: „/.../ kui üle poole klientidest nõuavad, et olgu nad läinud, et ta pissib mulle siia ja kui ma teda jalaga löön, siis ta pissib veel rohkem.“

Kasuteguritest, mida loomade külastused hooldekodu elanikele võivad pakkuda, toodi peamiselt välja positiivsed emotsioonid: elevus ja rõõmutunne (HK1–HK5), heaolutunne (HK3, HK4), õnnetunne (HK3), läheduse kompenseerimine ja tunne, et oled kellelegi vajalik (HK4), emotsionaalne side (HK7) ning rahustav mõju (HK5, HK8). Lisaks märgiti, et loomadega seoses meenub klientidele nende lapsepõlv ja noorusaeg (HK3, HK8) ning hiljem on tükiks ajaks jututeemasid, mida arutada (HK1). Loomadega tegelemine võib hooldekodu kõigile klientidele hästi mõjuda, olenemata nende füüsilisest või vaimsest olukorrast (HK1, HK3). Enamus respondente (HK2, HK3, HK5, HK7, HK8) nimetasid ka mäluhäirete ja dementsuse sündroomiga kliente, kellel võib loomadega seoses tekkida positiivne äratundmine ning ka eakad, kellel on kunagi endal koduloom olnud (HK1–HK3, HK6, HK7). Samuti need, kellel on üksindustunne või depressioon (HK5). Samas leidis HK7, et loomaga kokkupuude võib teatud juhtudel hoopis negatiivset mõju avaldada, näiteks kui inimene mõistab, et terviseprobleemide tõttu ei suuda ta looma eest ise hoolitseda.

HK3 ja HK4 rääkisid, miks just lamavate klientide puhul on loomad olulised. Nendele, kes on näiteks haiguse tagajärjel jäänud ühest keha poolest halvatuks, siis ühe käega teist kätt tõstes saab ta looma paitada, et teda tunnetada (HK3).

Kuigi nad seda sõnaliselt ei pruugi väljendada, siis füüsiline kontakt on väga oluline. Me tegelikult ei kujuta ettegi, milline mõju sellel on, kui päriselt on elus loom, kes võib-olla limpsib seda eakat või lihtsalt lükkab ninaga, nii nagu koertel on kombeks teha. Või süga nüüd mind, tee mulle pai või pane käsi mu peale. (HK4)

Hooldustoimingute ajal looma kohalolu otseselt ei segaks, kuid looma juhendaja ei tohiks juures olla, sest klient võib end ebamugavalt tunda (HK6). Üldiselt aga ollakse seisukohal, et ükski hooldustoiming kliendiga tegemata ei jää, kui loom otseselt selle kliendi toas ei ole, kellega parajasti toimetatakse (HK1, HK3, HK5). Kategooriliselt vastu aga oli HK7, kes ei näe selliste toimingute juures üldse loomal kohta või funktsiooni. Kuid HK4 rääkis, et kes tahab probleemi näha, näeb probleemi igal pool ja see, kes tahab leida lahendusi, leiab igal pool võimalusi. Tema arvates, ei tohiks loomad takistada mitte ühtegi tegevust, sest küsimus on pigem töötaja suhtumises. Lisaks arvas HK2, et looma kohalolu puhul võib klient hoopis rahulikum ja koostööaltim olla.

Selle kohta aga, kuidas töötajad suhtuvad, kui hooldekodus loomad käivad ja millised lisakohustused sellega kaasnevad, tulid välja mitmesugused aspektid. HK6 kurtis: „Uuendusi sisse viia on kohutavalt raske, kohe tuleb negatiivne hoiak. See vajab hästi palju arendamist, juba vanemate töötajatega on tõesti raske /.../ tuleb töötajaid lihtsalt juhendada.“ Nii HK4 kui ka HK6 leidsid, et nii palju, kui on töötajaid, on ka eriarvamusi, mõni kindlasti on kahe käega poolt, mõni teine tõenäoliselt ei ole. Hooldajatel on lisatöö, et kliendid tubadest välja viia, kuid samal ajal on see nende töökoormuse vähendamine, kui keegi hoolealustega tegeleb ja aega sisustab (HK8). HK7 leidis: „Töötajad suhtuvad väga hästi, kui loom tuuakse klientide juurde, kes seda tahavad ja pärast viiakse ära. Kui aga loom elaks hooldekodus, poleks hooldajad nõus looma tagant koristama, sest nad on tööle võetud inimeste, mitte loomade hooldajateks.“

Ka HK3 ütles, et kui loom elab hooldekodus, jääks tema eest hoolitsemine ja koristamine töötajatele lisakoormaks ning töötajate hulgas leidub inimesi, kes ei taha loomadega koos olla. Hooldekodus (HK2), kus suviti elavad kanad ja jänesed ning hooldekodus (HK1), kus elavad linnud on kindel inimene määratud loomade eest hoolitsema ning nad teevad

seda meeeldi, sest teavad, et see on nende töö. HK5 tõi esile, et töötajate suhtumisega loomadesse on neil positiivsed kogemused ja probleeme pole, kui kõik töötajad järgivad samu reegleid.

Loomade külastuste puhul toodi ohutegurid välja nii klientide, kui ka loomade seisukohast. Kõik respondendid rääkisid, et asutuse juhina nad vastutavad hoolealuste turvalisuse eest ja teraapialoom koos juhendajaga on oluline garantii, et loom on koolitatud ja usaldusväärne. Samas ollakse avatud ka loomadele, kes pole teraapialoom väljaõpet saanud (HK1, HK4–HK7), sest oluline on looma füüsiline kohalolu (HK4). HK1 rääkis, et esmalt tuleb läbi mõelda, kuhu ja kelle juurde ning millised loomad tulevad ning kindlasti on eelistatud väiksemad loomad, kes kliente nii kergesti ei ehmata. Kui loom tuleb, peaks ta alguses olema puuris või kuskil kaugemal, et vaadelda, kuidas hoolealused reageerivad (HK6).

Hooldekodu külastatavate loomade puhul pidasid respondendid oluliseks, et loomad on terved, vaksineeritud ja ussirohtu saanud (HK3, HK7) ning sallivad eakaid (HK3). Kõige enam nimetati ohuteguritena hammustamist (HK3–HK6, HK8) ja loomakarva allergiat (HK2, HK7). Kliendid võivad ka näiteks koera haukumise peale ehmuda (HK3–HK5) ja ehmunud klient võib ettearvamatult käituda ning looma rünnata. Sügava dementsusega inimesed võivad looma peale karjuda ja koer võib vastu rünnata (HK5) ning mõni koer võib ärritada abivahendite peale, mida kliendid kasutavad, näiteks kepp või rulaator (HK3).

Hooldekodude suurimaks väljakutseks loomateraapia kasutusele võtmisel on finantsiline pool (HK1, HK2, HK4–HK6) ja ruumipuudus (HK3, HK8) ning arvestada tuleb ka klientide individuaalsete eelistustega (HK3). Küsimus on ka selles, kas loomateraapia peaks olema teenuse hinna sisse arvestatud või peaks see olema lisatasu eest (HK4). Tuntakse ka muret, kes võtab juriidilise vastutuse, kui midagi peaks juhtuma, kui tegemist ei ole teraapialoomaga (HK5), sest loom toob rõõmu olenemata sellest, kas ta on spetsiaalselt koolitatud või mitte. HK7 pidas oluliseks seaduste järgimist, sest tema sõnul Terviseameti ning Põllumajandus- ja Toiduameti nõuete kohaselt ei ole loomad hooldekodudes lubatud. Sel teemal aga on HK5 Terviseametiga suhelnud ning tema sõnul on suhtumine positiivne, kui tagatakse, et loom kööki ei pääse.

Üheski küsitletud hooldekodudest hetkel loomateraapia kasutusel ei ole, kuid tulevikus on valmis seda tegema viis respondenti (HK2, HK4–HK6, HK8). Üks hooldekodu (HK2) on saanud varasemalt pakkumise loomateraapia läbiviimiseks, kuid kõrge hinna tõttu teostuseni ei jõutud. HK3 tunnistas, et ei oskagi kuskilt loomateraapia ega loomadega tegelejate kohta pakkujaid otsida. Väga avatud ollakse suviste loomakülastustele (HK1, HK6, HK8) ja lisaks on osadel valmidus pakkuda loomadele suveperioodiks hoovis elamise võimalust (HK3, HK5). Tulevikus on nõus akvaariumi ja/või linnupuuri soetama HK4 ja HK5, ruumipuuduse või töökoormuse tõttu ei ole selleks aga valmidust kolmel hooldekodul (HK3, HK6, HK8). HK6 on nõus ainult sellega kui loomad on õues ning HK7 oli kõige loomadega seonduva osas kahtlev, kuna tema sõnul on suhe loomaga küll tore aga see ei ole järjekorras esimene asi, prioriteet on siiski klientide baasvajaduste rahuldamine.

2.3.3. Kogemused robotloomadega

Robotloomade olemasolust olid teadlikud seitse respondenti (HK1–HK3, HK5–HK8) ja osadel neist (HK2, HK6, HK7) on ka kogemus robotloomadega. Eestis on kõige levinum robotkass, kuid respondendid olid kursis, et on olemas ka robotkoer (HK2) ning robothüljes (HK2, HK7). Info robotloomade kohta on jõudnud hooldekodude juhtideni peamiselt messide, seminaride, koosolekute ja teiste hooldekodude külastamise kaudu ning on käidud ka kohapeal tutvustamas. HK8 rääkis oma kogemusest: „Müügiesindaja käis ja näitas robotkassi, kes tegi häält, käpad liikusid, oli karvane ja nägi välja nagu päris kass. Klientide peal aga katsetada ei saanud.“ Samas aga tunnistas HK4: „Ma isegi vist ei ole kuulnud sellisest asjast, et kes seda teeb või kuidas seda tehakse või kus seda pakutakse. Minul teadmine ja kogemus puudub selle kohta. Keegi tutvustanud ega pakkunud ei ole“

Respondentide kogemused ja arvamused robotloomade osas olid erinevad. Oli neid, kes peale esmast kokkupuudet või katsetamist loobusid roboti soetamisest, kui ka neid, kes plaanivad tulevikus juurde osta. HK3 oli kahtlev: „Olen messil näinud ja katsunud robotkassi, kuid kohe on näha, et tegemist on ikkagi mänguasjaga. Kohapeale ei ole keegi tulnud pakkuma, et teeks proovi. Siis peaks ära ostma aga ei tea ju, kuidas kliendid selle vastu võtaksid.“ HK7 aga sai müügiesindajaga kokkuleppele ja katsetas robotkassi kolm päeva hooldekodu klientide peal. Peale prooviperioodi siiski tagastas robotkassi, sest

tema sõnul soovitud efekti ei olnud: „Kellel mõistus korras, said aru, et tegemist on mänguasjaga ning dementsussündroomiga inimeste puhul vaid paar klienti kümnest silitasid looma.“

HK2 aga rääkis õhinal, et nende hooldekodus on selle aasta veebruarist kasutusel robotkass, mis võeti klientide poolt koheselt hästi vastu. Kuna antud hooldekodu on kohaliku omavalitsuse eelarveline asutus, siis läks paar aastat, enne kui rahalised vahendid olid robotlooma soetamiseks olemas. Kuna hooldekodu peale on ainult üks robotkass ja ta on elanike seas väga nõutud, siis on tekkinud lausa järjekord, kes teda mõneks tunniks enda juurde saab.

Osad ei saanudki aru, et see robot on /.../ ei hakka ka inimestelt illusiooni ära võtma. Kui tema tunneb, et see on päris, las ta siis olla talle päris. Samas keegi teine saab aru, et ei ole päris aga ta lepib sellega, et jäta ikka siia minu tuppa ka /.../ Mul endal oli ka siiras heameel näha, kui hästi see klientidele mõjub, sest tegemist on ikkagi kalli asjaga ja kui kuulsin, et läks ka klientidel juba väikeseks võistluseks, et kes saab rohkem kassile pai teha, siis oli küll hea tunne, et tehtud on õige asi, sest see pakub elanikele nii palju rõõmu. Siis mul oli oh, jess, see on nii õige asi, mis sa tegid. (HK2)

Intervjuud tehes selgus ka, et ühes hooldekodus (HK6) on kingitusena saadud robotkass juba neli aastat olnud, kuid juhataja pole ammu näinud, et tegevusjuhendaja seda klientidele pakuks. Peale intervjuud lubas ta esimese asjana uurida, miks seda tehtud pole ning lisaks meenus juhatajale, et ka kliendid on aeg-ajalt robotkassi järele küsinud. Samas tõi HK6 aga näite tavaliste mänguloomade kohta: „Mitmel kliendil on mänguloomad. Ühele kliendile, kes kogu aeg oma sokki katkus, andsime mängujänese. Sokke ei katku enam, vaid hoiab jänest. On keda kaisutada ja kallistada /.../ turvatunne, ma ei ole üksi, saan talle oma asjad ära rääkida.“

Robotloomade puhul pidasid respondendid oluliseks nende tõetruud välimust (HK1, HK2, HK6) ja hügieeni poolt (HK3–HK6, HK8). HK5 selgitas, et COVIDist tulenevalt on hooldekodudel suur fookus sellel, kuidas takistada nakkusohlike viiruste levimist hooldekodus sees, näiteks kui robotloom käib käest kätte. Hügieeniküsimus robotlooma puhul aga on läbi mõeldud hooldekodus HK6, kus esimese asjana puhastab töötaja desinfitseerijaga kliendi käed ja seejärel pannakse robotloom puhata aluslina peale ning antakse kliendile sülle. Kasuks tuleb ka roboti veekindlus, sest kliendid võivad tahta teda

ise pesta ja panevad ta kraani alla (HK4, HK5). HK8 sõnul peaks robotloom olema kergesti puhastatav ka seetõttu, et on lamavaid kliente, kes mähkmeid lõhuvad ja käed saavad roojaseks ning vahel topivad ka asju endale püksi.

Ühe faktorina toodi välja ka robotloomade kasutusmugavus ja töökindlus. Respondendid (HK2, HK4) tõdesid, et robotkassi kere on plastikust ja peab ettevaatlik olema, et see maha ei kukuks, näiteks funktsionaalvoodi pealt on üsna kõrge kukkumine. Lisaks soovib HK4, et robotloom oleks võimalikult lihtsasti käsitletav ning patareide asemel võiks seda saada laadida näiteks USB-kaabliga. Veel toodi välja, et robotloomade puhul on hea, et nad ei hammusta (HK3). Oli ka vastaja, kellele ei olnud robotloomade puhul ükski tegur oluline ega vajalik (HK7): „Mul on kama kaks, kuidas see robot on üles ehitatud, ausalt /.../ kas see kass on punane ja kas ta teeb viu-viu või mjäu /.../ kas ta on karvutu kassi moodi või karvase kassi moodi, see ei mängi mingit rolli.“

Robotloomade kasutusele võtmise takistusena toodi välja nende suhteliselt kõrge hind (HK1–HK3, HK8) ja küsimus, kui palju robotloomi oleks hooldekodu kohta optimaalne, et kliendid kaklema ei läheks (HK1, HK3). Kõik kallid asjad peaksid leidma kasutust, mitte kuskile nurka seisma jääma, leidis HK8. Samas võib kõrge hind olla suhteline, kui robotloom kestab aasta või kaks, siis oleks see oma hinda väärt (HK5). Kahe respondendi (HK4, HK7) arvates ei ole hind kallis.

Kui on näha, et sellel on mingisugune kasutegur, siis idee poolest võiks igas majas vähemalt üks loom olla. Kulu aasta või kahe peale ära jaotatuna ei ole nii suur ja kui me jagame selle klientide arvuga, siis see oleks täiesti teostatav. See sõltub hästi palju ilmselt sellest, millised on hooldekodu prioriteetid. Elanike heaolu kontekstist vaadatuna ei ole tegelikult ükski hind liiga palju maksta. (HK4)

Robotkassid on kasutusel kahes hooldekodus, HK2 plaanib järgmisel aastal ühe robotkassi juurde osta, kuigi neid võiks veel olla lausa 2–3 tükki. Samas HK6 leidis, et nende klientidele piisab ühest olemasolevast. Hetkel ei näe vajadust robotlooma järele hooldekodud HK7 ja HK8. Robotlooma ostmisel ollakse ettevaatlikud, kuid huvitatud ollakse selle katsetamisest ja olles veendunud positiivse mõju osas, püüavad (HK1, HK3–HK5, HK8) hooldekodud leida ka võimalused sell soetamiseks.

2.4. Arutelu, järeldused ja ettepanekud

Hooldekodude võimalused tegevuste ja meelelahutuse osas on ebaühtlaselt jaotunud. Osades hooldekodudes saab tähelepanu rohkem füüsiline ja osades psühhosotsiaalne pool, kuna nende vajaduste eest võrdselt hoolt kanda on keeruline. Isikukeskse hoolduse pakkumiseks on olulised aga mõlemad (Van Aerschot *et al.*, 2022, lk 7; O'Neill *et al.*, 2020, lk 12). Mitmekesistes tegevustes osalemine mõjub positiivselt hooldekodu elanike heaolule (James *et al.*, 2014, lk 10), kuid väljakutseks on terviseprobleemidega klientide motiveerimine ja piisava aktiivsuse tagamine nii füüsiliselt kui ka vaimselt, mida on oma uuringus välja toonud ka Friedmann jt (2014, lk 277). Uuringust selgus ka fakt, et voodikesksete klientidega tegeletakse palju vähem kui nendega, kes on toimetulevamad, kuid oma abitu seisundi tõttu vajaksid seda just enim.

Käesoleva uuringu tulemused näitasid, et kontaktid lähedastega on hooldekodu elanikel harvemad, igatsetakse oma kodu ja tuntakse puudust seltskondlikest tegevustest. Vähene suhtlus (James *et al.*, 2014, lk 7) ja ebapiisav emotsionaalne tugi (Van Aerschot *et al.*, 2022, lk 4) aga mõjuvad elukvaliteedile negatiivselt (Esmaeilzadeh & Oz, 2020, lk 196, Hart & Yamamoto, 2015, lk 56). Uuringust selguski, et väheste sotsiaalsete kontaktidega eakad on vaiksed ja leplikud ning hoiavad omaette, kuid võivad olla ka kibestunud ja konfliktsed. Sotsiaalselt aktiivsed inimesed aga tulevad emotsionaalselt paremini toime, sest on rahulolevamad ja õnnelikumad (Siedlecki *et al.*, 2014, lk 568).

Hooldekodu elanikke erinevatesse tegevustesse kaasates (Gardiner *et al.*, 2020, lk 753–754) saab vähendada nende üksindustunnet (Esmaeilzadeh & Oz, 2020, lk 196), sest ka teistega koos olles võib inimene tunda üksindust (Gardiner *et al.*, 2020, lk 756). Ka uuring näitas, et asutuse juhid on teadlikud elanike üksindustundest, välja arvatud üks, kes absoluutselt selle väitega ei nõustunud. Samas aga tõid uuringus kõik esile, et suhtluse kõrval peetakse oluliseks võimaluste piires elanike kaasamist. Teistega suhtlemine, koos tegutsemine ja turvatunne seostus hooldekodu juhtidele esmalt psühhosotsiaalse heaoluga. Lisaks ka eaka arvamusega arvestamine ja tema vajaduste toetamine ning identiteedi säilimine. Eelnev ühtib teooriaga, kus öeldakse, et psühhosotsiaalne heaolu koosneb sotsiaalsetest, subjektiivsetest ja psühholoogilistest teguritest (Kumar, 2020, lk 76–77). Uuringust selgus ka, et vaatamata personali panusele, võib hooldekodu elanike

suhtlemisvajadus siiski jääda rahuldamata ja pakuti välja, et suhtlemisvajaduse leevendamiseks võiks isegi eraldi töötajad olla.

Eaka psühhosotsiaalset heaolu võib toetada loomadega suhtlemine (Johnson & Bibbo, 2015, lk 249; Mangalavite, 2014, lk 20), mida kinnitab ka käesolev uuring. Uuringust selgus, et loomadega tegelemine võib mõjuda hästi kõigile klientidele, olenemata nende füüsilisest ja vaimsest tervisest. Esile aga toodi mäluhäirete, dementsuse sündroomiga ja voodikesksed kliendid. Samuti eakad, kellel on üksindustunne või depressioon ja kellel on varasemalt olnud lemmikloom. Eelnevat kinnitab teooria, et loomad sobivad eriti nende eakate puhul, kes kannatavad vähesest suhtlusest tingitud negatiivsete emotsioonide tõttu (Friedmann *et al.*, 2014, lk 277) ja need, kes on lemmikloomast pidanud loobuma (Gee & Mueller, 2019, lk 199). Uuringus leidis ka kinnitust, et vaikesematel eakatel on loomaga kontakti loomine lihtsam kui inimesega (Mangalavite, 2014, lk 22), pakkudes seltskonda ja suhtlusele alternatiivi (Stanley *et al.*, 2014, lk 398).

Uuringust selgus, et kõige sagedamini on hooldekodu elanikel kokkupuude koertega, kes käivad külas koos töötajate või lähedastega, kuid teraapiakoerad on käinud ainult kahes hooldekodus. Varasemalt on leitud, et koerte kohalolu soodustab hooldustoimingute läbiviimist (Sollami *et al.*, 2017, lk 30), kuid käesolevast uuringust selgus, et pigem eelistatakse, et loom kliendi juures sel ajal ei viibiks. Lisaks oli üks hooldekodu juht täielikult vastu ning ainult üks leidis, et looma kohalolu võib muuta kliendi rahulikumaks ja koostöö hooldajaga sujuks paremini. Ka on osadel hooldekodudel kogemused taluloomadega, mille ühe positiivse faktina nimetati võimalust voodikesksetel klientidel loomadega suhelda.

Uuringus leidis kinnitust, et loomade külastused pakuvad hooldekodu elanikele positiivsed emotsioone (Kil *et al.*, 2019, lk 375), kompenseerivad lähedusevajadust, pakuvad seltskonda (Tedeschi *et al.*, 2015a, lk 326) ning mõjuvad rahustavalt (Şahin *et al.*, 2018, lk 97). Samuti märgati, et peale loomadega suhtlemist on eakatel pikaks ajaks jututeemasid (Ambrosi *et al.*, 2019, lk 55; Kil *et al.*, 2019, lk 371). Uuringus osalejad pidasid loomade külastuste puhul esmatähtsaks vastutust ohutuse ees, seda nii klientide kui ka loomade suhtes ning arvestamist kliendi hoiakute ja tõekspidamistega, mis ühtib teorias toodud kirjeldusega (International Association of Human-Animal Interaction Organizations, 2018, lk 7–8).

Uuringust selgus, et robotloomadest on teadlikud seitse hooldekodu kaheksast, kuid olemas on see ainult kahes hooldekodus. Kahjuks tuleb tõdeda, et tasuta saadud asjad võivad kappi seisma jääda, sest ühes hooldekodus pole robotlooma pikka aega kasutatud. Robotloomade puhul peetakse oluliseks nende töötruu välimust, hügieeni ja kasutusmugavust (Koh *et al.*, 2022, lk 9–10), mis leidis kinnitust ka käesolevast uuringust. Robotlooma kasutusele võtmist mõjutavad hind ja hooldustöötajate suur koormus (Hung *et al.*, 2019, lk 1). Käesolevas uuringus toodi hinna ja töökoormuse kõrval esile ka küsimus, kui palju robotloomi on piisav, kuid oldi seisukohal, et robotlooma hind on suhteline, kui selle mõju klientidele on positiivne. Innovatiivsete lahenduste osas ollakse siiski ettevaatlikud, enne robotlooma soetamist tahetakse nende efektiivsuses veenduda ja vastupidavuses kindlad olla, mis ühtib teooria osas toodud uuringu tulemustega (Koh *et al.*, 2022, lk 9–10).

Hooldekodude teenuste valik ja nende sisu tulenevad rahastamismudelitest (Gardiner *et al.*, 2020, lk 753–754), mida kinnitab ka käesolev uuring. Eraettevõtetel on rahakasutuse osas suurem valikuvabadus kui kohaliku omavalituse hallatavatel hooldekande asutustel, kes sõltuvad linna- ja vallavolikogude prioriteetidest ning otsustest. Käesolev uuring kinnitas ka väidet, et uute teenuste kasutusele võtmisel on asutuse juhi ülesandeks töötajatele selle vajalikkuse selgitamine (André *et al.*, 2021, lk 6–7), kes ei ole alati uuendusi vastu võtma ning on negatiivse suhtumisega, kartes peamiselt lisakoormust (Orr *et al.*, 2023, lk 17). Samas tuli uuringus esile ka probleem, et kui hooldekodu juht ise on teatud küsimustes üsna jäiga suhtumisega, siis kui uuendusmeelse asutusega tegemist saab olla ja kui palju ta on valmis teiste, seal hulgas ka oma asutuse töötajate ettepanekutega arvestatama. Veel näitas uuring, et on hooldekodude juhte, kes ei ole teadlikud, kuidas leida loomateraapia või robotloomade pakkujaid.

Uuringu tulemustest lähtuvalt võib järeldada, et hooldekodude võimekus elanike psühhosotsiaalsete vajaduste eest hoolitsemisel, sõltub nii hooldekodu klientide terviseseisundist, töötajate koormusest, asutuse rahastusest kui ka hooldekodude juhtide teadlikkusest, kogemustest ja hoiakutest. Hooldekodude elanike psühhosotsiaalse heaolu toetamise osas on vajakajäämisi, kuid seda teadvustades saab pöörata tähelepanu lahenduste leidmisele.

Uuringu tulemustele tuginedes saab öelda, et uurimisküsimustele saadi vastused ja lõputöö eesmärk täideti. Uuringus osalenud Pärnumaa hooldekodud pakuvad elanikele psühhosotsiaalse heaolu toetamiseks erinevaid vabaajategevusi, milleks on lauamängud, puslede kokkupanemine, joonistamine, voolimine, käsitöö, lõnga kerimine, mõistatuste ja ristsõnade lahendamine, viktoriin, ettelugemine, jutustamine, muusika kuulamine, laulmine, õues jalutamine ja võimlemine ning meelelahutust pakuvad lauljad, tantsijad, ja pillimehed. Tegevustes osalemine võimaldab elanikel üksteisega suhelda ja luua sotsiaalseid sidemeid, mis aitab tekitada positiivseid mõtteid ja emotsioone. Kõik uuringus osalenud Pärnumaa hooldekodud on loomateraapiast teadlikud aga üheski see hetkel kasutusel ei ole, kuid tulevikus on valmidus loomateraapia kasutusele võtmiseks viiel hooldekodul.

Uurimistulemustest lähtuvalt teeb töö autor Pärnumaa hooldekodude juhtidele järgnevad ettepanekud:

1. Rakendada mitmekesiseid vabaajategevusi, mis toetavad hooldekodude elanike psühhosotsiaalset heaolu ja kaasata kliente tegevustes osalema.
2. Vastavalt hooldekodude võimalustele võtta ühendust potentsiaalsete teenusepakkujatega, kes oleksid valmis antud piirkonnas loomateraapiat läbi viima või pakuvad selleks robotloomi.

Antud teema edasi arendamiseks ja laiema ülevaate saamiseks, võiks tulevikus uurida ka teiste Eesti piirkondade hooldekodude teadlikkust loomateraapiast ja selle kasutamisest.

KOKKUVÕTE

Eakate hoolekandeteenuste saajate hulk on kasvutrendis, mis on tingitud pikaajalistest terviseprobleemidest ja elanikkonna vananemisest. Hooldekodud pakuvad klientidele teenuseid, mis katavad nende peamised vajadused, kuid suurem rõhk läheb siiski füüsilise heaolu tagamiseks. Tähelepanu tuleb aga suunata ka klientide vaimsete ja sotsiaalsete vajaduste eest hoolitsemisele.

Lõputöö teoreetilises osas anti ülevaade psühhosotsiaalse heaolu käsitlusest, loomateraapia olemusest ja loomateraapia kasutamisest hooldekodudes. Psühhosotsiaalne heaolu hõlmab sotsiaalseid, psühholoogilisi ja subjektiivseid aspekte, mis on seotud inimese toimetulekuga igapäevases elus. Loomateraapia on teraapia vorm, kus muuhulgas keskendutakse inimese sotsiaalsele ja emotsionaalsele toimimisele. Varasemad uuringud on näidanud loomade positiivset mõju eakatele, pakkudes neile emotsionaalset tuge, vähendades stressi, soodustades suhtlust ja tõstes aktiivsust. Erinevates riikides on juba aastakümneid kasutatud loomateraapiat hooldekodude elanike heaolu toetamiseks.

Lõputöö empiirilises osas viidi läbi kvalitatiivne uuring, mille andmete kogumiseks kasutati poolstruktureeritud intervjuud. Intervjuuküsimused lähtusid uurimisküsimustest ja koostati teorias kasutatud allikate põhjal. Intervjuu andis võimaluse teemat põhjalikumalt uurida, kohandades küsimusi vastavalt intervjuueeritava reaktsioonile, et jõuda tema isiklike kogemuste ja tõekspidamisteni. Pärnumaa hooldekodude juhtidega viidi läbi kaheksa intervjuud. Kuus intervjuud toimusid läbi *Teamsi* rakenduse ja kaks telefoni teel. Intervjuude käigus kogutud andmed analüüsiti ja saadud tulemusi võrreldi töö järelduste osas teooriaga.

Uuringu tulemustest selgus, et esmalt tagatakse hooldekodu elanike füüsilised vajadused ja seejärel pakutakse erinevaid tegevusi vaba aja veetmiseks, kuid vabaajategevuste osas on hooldekodude tase ebaühtlane. Uuringus ei olnud ühtegi hooldekodu juhti, kes oleks

öelnud, et nende hooldekodus on tasakaalus elanike füüsiliste ja psühhosotsiaalsete vajaduste eest hoolitsemine. Lisaks töid hooldekodude juhid esile, et vaatamata erinevatele vabaajategevustele on elanike suhtlusvajadus siiski vajalikul määral katmata ning voodikesksete klientide aktiveerimine ja tegevustesse kaasamine on keeruline.

Pärnumaa hooldekodude kogemused loomateraapiaga on hetkel üsna vähesed ja üheski hooldekodus loomateraapia kasutusel ei ole, kuid valdavalt ollakse avatud loomade ja robotloomadega katsetamisele. Samas ei ole ka osad hooldekodude juhid aktiivselt otsinud kontakte, kes vastavaid teenuseid pakuksid või ei ole nad sellistest teenustest teadlikud olnud. Positiivseima näitena saab välja tuua uuringus osalenud hooldekodu, kus on leitud võimalused suveperioodil loomadele kodu pakkuda ning kus igapäevaselt leiab robotloom aktiivset kasutust. Loomateraapia sobib hooldekodu elanikele, kes naudivad loomadega suhtlemist ja saavad sellest positiivseid emotsioone. Loomateraapia annab võimaluse ka dementsuse sündroomiga ja voodikesksetele inimestele osa saada kontaktist ja suhtlusest, mis tihti on puudulik.

Loomateraapia kasutusele võtmisel tuleb arvestada hooldekodu klientide individuaalsete vajaduste ja soovidega ning tagada nii klientide kui ka loomade heaolu ja ohutus. Uute teenuste rakendamisel saab teostus alguse juhi ideedest ja tõekspidamistest. Kui asutuse juht ei keskendu probleemidele, vaid näeb võimalusi ja lahendusi, siis on ka uuendused võimalikud. Küll aga tuleb töötajate vastumeelsuse ja töökoormuse suurenemise kartuse puhul teha selgitustööd.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et hooldekodudel võib loomateraapia rakendamisel ette tulla väljakutseid, kuid hoolika planeerimise ja vajalike ressursside oskusliku kasutamise tulemusel on võimalik pakkuda eaka vajadustega arvestavat isikukeskset hooldusteenust. Töö uurimisküsimustest lähtuvalt tehti Pärnumaa hooldekodudele ettepanekud elanike psühhosotsiaalse heaolu toetamiseks ning loomateraapia kasutusele võtmiseks.

VIIDATUD ALLIKAD

- Ambrosi, C., Zaiontz, C., Peragine, G., Sarchi, S., & Bona, F. (2019). Randomized controlled study on the effectiveness of animal-assisted therapy on depression, anxiety, and illness perception in institutionalized elderly. *Psychogeriatrics, 19*(1), 55–64. <https://doi.org/10.1111/psyg.12367>
- Anderson, K. A., Lord, L. K., Hill, L. N., & McCune, S. (2015). Fostering the Human-Animal Bond for Older Adults: Challenges and Opportunities. *Activities, Adaptation & Aging, 39*(1), 32–42. <https://doi.org/10.1080/01924788.2015.994447>
- Andmekaitse Inspektsioon. (2018). *Isikuandmete töötleja üldjuhend*. https://www.aki.ee/sites/default/files/dokumendid/isikuandmete_tootleja_uldjuhend.pdf
- André, B., Grønning, K., Jacobsen, F. F., & Haugan, G. (2021). “Joy of life” in nursing homes. Healthcare personnel experiences of the implementation of the national strategy. A qualitative study with content analysis of interviews. *BMC Health Services Research, 21*(1), Article 771. <https://doi.org/10.1186/s12913-021-06801-w>
- Aneesh, A., & Kumar, S. (2023). *Role of Social Support on Psychological Well-Being of the Elderly: Review*. In K. Sathyamurthi (Ed.), *Elderly wellbeing and Intergenerational bonding* (pp. 57–65). Today Publication.
- Askarzai, W., & Unhelkar, B. (2017). Research methodologies: an extensive overview. *International Journal of Science and Research Methodology, 6*(4), 21–42. https://ijsrm.humanjournals.com/wp-content/uploads/2017/07/3.Dr_-Walied-ASKARZAI-Bhuvan-Unhelkar.pdf
- Behrendt, D., Spieker, S., Sumngern, C., & Wendschuh, V. (2023). Integrating social support into interventions among the elderly in nursing homes: a scoping review. *BMJ Open, 13*(4), Article e071962. <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2023-071962>
- Creswell, J. W. (2013). *Qualitative Inquiry & Research Design* (3rd ed.). SAGE Publication.

- Drageset, J., Haugan, G., & Tranvåg, O. (2017). Crucial aspects promoting meaning and purpose in life: perceptions of nursing home residents. *BMC Geriatrics*, *17*(1), Article 254. <https://doi.org/10.1186/s12877-017-0650-x>
- Eesti vaimse tervise ja heaolu koalitsioon. (2016). *Vaimse tervise strateegia 2016–2025*. http://heakool.ee/wp-content/uploads/2016/04/Vaimse_tervise_heaolu_strateegia_2016-2025_30.03.2016.pdf
- Eger, R. J., & Maridal, J. H. (2015). A statistical meta-analysis of the wellbeing literature. *International Journal of Wellbeing*, *5*(2), 45–74. <https://doi.org/10.5502/ijw.v5i2.4>
- Erlingsson, C., & Brysiewicz, P. (2017). A hands-on guide to doing content analysis. *African Journal of Emergency Medicine*, *7*(3), 93–99. <https://doi.org/10.1016/j.afjem.2017.08.001>
- Esmaeilzadeh, S., & Oz, F. (2020). Effect of psychosocial care model applied in an “elderly day care center” on loneliness, depression, quality of life, and elderly attitude. *Nigerian Journal of Clinical Practice*, *23*(2), 189–197. https://doi.org/10.4103/njcp.njcp_366_19
- Fine, A. (2018). The role of therapy and service animals in the lives of persons with disabilities. *Revue Scientifique et Technique*, *37*(1), 141–149. <https://doi.org/10.20506/rst.37.1.2747>
- Friedmann, E., Galik, E., Thomas, S. A., Hall, P. S., Chung, S. Y., & McCune, S. (2014). Evaluation of a Pet-Assisted Living Intervention for Improving Functional Status in Assisted Living Residents With Mild to Moderate Cognitive Impairment. *American Journal of Alzheimer's Disease & Other Dementias*, *30*(3), 276–289. <https://doi.org/10.1177/1533317514545477>
- Gardiner, C., Laud, P., Heaton, T., & Gott, M. (2020). What is the prevalence of loneliness amongst older people living in residential and nursing care homes? A systematic review and meta-analysis. *Age and Ageing*, *49*(5), 748–757. <https://doi.org/10.1093/ageing/afaa049>
- Gee, N. R., & Mueller, M. K. (2019). A Systematic Review of Research on Pet Ownership and Animal Interactions among Older Adults. *Anthrozoös*, *32*(2), 183–207. <https://doi.org/10.1080/08927936.2019.1569903>

- Gill, P., Stewart, K., Treasure, E., & Chadwick, B. L. (2008). Methods of data collection in qualitative research: interviews and focus groups. *British Dental Journal*, *204*(6), 291–295. <https://doi.org/10.1038/bdj.2008.192>
- Hart, L. A., & Yamamoto, M. (2015). Recruiting Psychosocial Health Effects of Animals for Families and Communities. In H. Fine (Ed.), *Handbook on Animal-Assisted Therapy* (4th ed., pp. 53–72). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-801292-5.00006-7>
- Hung, L., Liu, C., Woldum, E., Au-Yeung, A., Berndt, A., Wallsworth, C., Horne, N., Gregorio, M., Mann, J., & Chaudhury, H. (2019). The benefits of and barriers to using a social robot PARO in care settings: a scoping review. *BMC Geriatrics*, *19*(1), Article 232. <https://doi.org/10.1186/s12877-019-1244-6>
- Hussein, F., Stephens, J., & Tiwari, R. (2019). Cultural Memory for Psychosocial Well-Being in Historic Urban Landscapes; an Existing but a Neglected Dimension. *International Journal of Social Sciences and Interdisciplinary Studies*, *4*(1), 53–58. <https://dergipark.org.tr/en/pub/ijssis/issue/55415/759802>
- Inter-Agency Standing Committee (2017). *Mental Health and Psychosocial Support in Emergency Settings. A Common Monitoring and Evaluation Framework*. https://interagencystandingcommittee.org/sites/default/files/migrated/2019-02/iasc_common_monitoring_and_evaluation_framework_for_mhpss_programmes_in_emergency_settings_english.pdf
- International Association of Human-Animal Interaction Organizations. (2018). *The IAHAIO Definitions for Animal Assisted Intervention and Guidelines for Wellness of Animals Involved in AAI*. https://iahaio.org/wp/wp-content/uploads/2018/04/iahaio_wp_updated-2018-final.pdf
- James, I., Blomberg, K., & Kihlgren, A. (2014). A meaningful daily life in nursing homes – a place of shelter and a space of freedom: a participatory appreciative action reflection study. *BMC Nursing*, *13*(1), Article 19. <https://bmcnurs.biomedcentral.com/articles/10.1186/1472-6955-13-19>
- Johnson, R. A., & Bibbo, J. (2015). Human–Animal interaction in the aging boom. In H. Fine (Ed.), *Handbook on Animal-Assisted Therapy* (4th ed., pp. 249–260). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-801292-5.00018-3>

- Karelson, K. (2013). Rahvastiku tervises seisund ja elukvaliteet. *Sotsiaaltrendid*, (6), 36–50.
- Kil, T., Kim, H. M., & Kim, M. (2019). The effectiveness of group combined intervention using animal-assisted therapy and integrated elderly play therapy. *Journal of Animal Science and Technology*, 61(6), 371–378. <https://doi.org/10.5187/jast.2019.61.6.371>
- Koh, W. Q., Toomey, E., Flynn, A., & Casey, D. (2022). Determinants of implementing pet robots in nursing homes for dementia care. *BMC Geriatrics*, 22(1), Article 457. <https://doi.org/10.1186/s12877-022-03150-z>
- Kumar, C. (2020). Psychosocial Well-Being of Individuals. In W. Leal Filho, A. M. Azul, L. Brandli, P. G. Özuyar & T. Wall (Eds.), *Quality Education. Encyclopedia of the UN Sustainable Development Goals* (pp. 676–686). Springer. https://doi.org/10.1007/978-3-319-95870-5_45
- Kuulpak, K. (2021). „Hooldajatel on kiire, meil on jälle aega üleliia.“ *Hooldekodu elanike autonoomiaga arvestamine kolme hooldekodu näitel* [Magistritöö, Tartu Ülikool, Ühiskonnateaduste instituut]. DSpace. <http://hdl.handle.net/10062/72433>
- Lagerspetz, M. (2023). *Ühiskonna uurimise meetodid. Sissejuhatus ja väljajuhatus*. Tallinna Ülikooli Kirjastus.
- Madise, Ü. (2017). *Ringkiri üldhooldusteenuse osutajale*. Õiguskantsleri Kantslei. https://www.oiguskantsler.ee/sites/default/files/field_document2/Ringkiri%20%C3%BCldhooldusteenuse%20osutajale.pdf
- Mangalavite, A. M. (2014). Animal-Assisted Therapy: Benefits and Implications for Professionals in the Field of Rehabilitation. *Research Papers*, Paper 547. http://opensiuc.lib.siu.edu/g_s_rp/547
- Maslow, A. H. (2007). *Motivatsioon ja isiksus*. Mantra.
- Mohajan, H. K. (2018). Qualitative research methodology in social sciences and related subjects. *Journal of Economic Development, Environment and People*, 7(1), 23–48. https://mpra.ub.uni-muenchen.de/85654/1/MPRA_paper_85654.pdf
- Newman, B. M., & Newman, P. R. (2020). *Theories of Adolescent Development*. Academic Press.
- Newton, W., Signal, T., & Judd, J. A. (2022). Fur, Fin, and Feather: Management of Animal Interactions in Australian Residential Aged Care Facilities. *Animals*, 12(24), Article 3591. <https://doi.org/10.3390/ani12243591>

- O'Neill, M., Ryan, A., Tracey, A., & Laird, L. (2020). "You're at their mercy": Older peoples' experiences of moving from home to a care home: A grounded theory study. *International Journal of Older People Nursing*, 15(2), Article e12305. <https://doi.org/10.1111/opn.12305>
- Olev, A., & Alumäe, T. (2022). Estonian Speech Recognition and Transcription Editing Service. *Baltic Journal of Modern Computing*, 10(3), 409–421 <https://doi.org/10.22364/bjmc.2022.10.3.14>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2013). *OECD guidelines on measuring subjective well-being*. OECD Publishing. <https://doi.org/10.1787/9789264191655-en>
- Organisation for Economic Co-operation and Development. (2024). *Elderly population (indicator)*. <https://data.oecd.org/pop/elderly-population.htm>
- Orr, N., Abbott, R., Bethel, A., Paviour, S., Whear, R., Garside, R., & Coon, J. T. (2023). What are the effects of animals on the health and wellbeing of residents in care homes? A systematic review of the qualitative and quantitative evidence. *BMC Geriatrics*, 23(1), Article 170. <https://doi.org/10.1186/s12877-023-03834-0>
- Polacsek, M., & Woolford, M. (2022). Strategies to support older adults' mental health during the transition into residential aged care: a qualitative study of multiple stakeholder perspectives. *BMC Geriatrics*, 22(1), Article 151. <https://doi.org/10.1186/s12877-022-02859-1>
- Pärnu Linnavalitsus. (2023). *Pärnu maakonna hooldekodud 2023*. https://parnu.ee/failid/sotsiaal/Hoolekandeesutused_6endusabi2023.pdf
- Saadeh, M., Welmer, A. K., Dekhtyar, S., Fratiglioni, L., & Calderón-Larrañaga, A. (2020). The Role of Psychological and Social Well-being on Physical Function Trajectories in Older Adults. *The Journals of Gerontology: Series A*, 75(8), 1579–1585. <https://doi.org/10.1093/gerona/glaa114>
- Şahin, S., Kose, B., & Zarif, M. (2018). Animal-Assisted Therapy in Occupational Therapy. In M. Huri (Ed.), *Occupational Therapy - Therapeutic and Creative Use of Activity* (pp. 91–106). IntechOpen. <https://doi.org/10.5772/intechopen.76468>
- Siedlecki, K. L., Salthouse, T. A., Oishi, S., & Jeswani, S. (2014). The Relationship Between Social Support and Subjective Well-Being Across Age. *Social Indicators Research*, 117(2), 561–576. <https://doi.org/10.1007/s11205-013-0361-4>

- Sollami, A., Gianferrari, E., Alfieri, M., Artioli, G., & Taffurelli, C. (2017). Pet therapy: an effective strategy to care for the elderly? An experimental study in a nursing home. *Acta Biomedica*, 88(1S), 25–31. <https://mattioli1885journals.com/index.php/actabiomedica/article/view/6281>
- Sotsiaalhoolekande seadus. (2015). *Riigi Teataja I*, 30.12.2015, 5; *Riigi Teataja I*, 14.12.2023, 3. <https://www.riigiteataja.ee/akt/SHS>
- Stanley, I. H., Conwell, Y., Bowen, C., & Van Orden, K. A. (2014). Pet ownership may attenuate loneliness among older adult primary care patients who live alone. *Aging & Mental Health*, 18(3), 394–399. <https://doi.org/10.1080/13607863.2013.837147>
- Statistikaamet. (2023a, 28. juuni). *RV045: Oodatav eluiga sünnimomendil ja elada jäänud aastad soo ja vanuse järgi*. https://andmed.stat.ee/et/stat/rahvastik__rahvastikunaitajad-ja-koosseis__demograafilised-pehinaitajad/RV045
- Statistikaamet. (2023b, 28. juuni). *Eestimaalased elavad üha kauem tervena*. <https://www.stat.ee/et/uudised/eestimaalased-elavad-uha-kauem-tervena>
- Statistikaamet. (2023c, 06. juuli). *SK08: Täiskasvanute hoolekandeteenuse saajad maakonna järgi*. https://andmed.stat.ee/et/stat/sotsiaalelu__sotsiaalkaitse__sotsiaalabi__hoolekanne/SK08
- Statistikaamet. (s. a.). *Rahvastikupüramiid*. <https://www.stat.ee/rahvastikupyramiid/?lang=et>
- Stein, J., Löbner, M., Pabst, A., König, H. H., & Riedel-Heller, S. G. (2020). Unmet care needs in the oldest old with social loss experiences: results of a representative survey. *BMC Geriatrics*, 20(1), Article 416. <https://doi.org/10.1186/s12877-020-01822-2>
- Sung, H. C., Chang, S. M., Chin, M. Y., & Lee, W. L. (2015). Robot-assisted therapy for improving social interactions and activity participation among institutionalized older adults: A pilot study. *Asia-Pacific Psychiatry*, 7(1), 1–6. <https://doi.org/10.1111/appy.12131>
- Zirves, M., & Pfaff, H. (2020). Nursing Home Residents Aged over 80 – A Cross-Sectional Analysis on Which Activity Traits Correlate to Positive Affect. *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 17(24), Article 9583. <https://doi.org/10.3390/ijerph17249583>

- Tedeschi, P., Pearson, J. A., Bayly, D., & Fine, A. H. (2015a). On Call 24/7—The emerging roles of service and support animals. In H. Fine (Ed.), *Handbook on Animal-Assisted Therapy* (4th ed., pp. 321–332). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-801292-5.00023-7>
- Tedeschi, P., Sisa, M. L., Olmert, M. D., Parish-Plass, N., & Yount, R. (2015b). Treating Human Trauma with the Help of Animals: Trauma Informed Intervention for Child Maltreatment and Adult Post-Traumatic Stress. In H. Fine (Ed.), *Handbook on Animal-Assisted Therapy* (4th ed., pp. 305–319). Academic Press. <https://doi.org/10.1016/b978-0-12-801292-5.00022-5>
- Thodberg, K., Sørensen, L. U., Videbech, P. B., Poulsen, P. H., Houbak, B., Damgaard, V., Keseler, I., Edwards, D., & Christensen, J. W. (2016). Behavioral Responses of Nursing Home Residents to Visits From a Person with a Dog, a Robot Seal or a Toy Cat. *Anthrozoös*, 29(1), 107–121. <https://doi.org/10.1080/08927936.2015.1089011>
- Trybusińska, D., & Saracen, A. (2019). Loneliness in the context of quality of life of nursing home residents. *Open Medicine*, 14(1), 354–361. <https://doi.org/10.1515/med-2019-0035>
- Turu-uuringute AS. (2022). *Elanikkonna hoolduskoormuse uuring*. <https://epnu.ee/wp-content/uploads/Elanikkonna-hoolduskoormuse-uuring-2022.pdf>
- Van Aerschot, L., Kadi, S., Rodrigues, R., Hrast, M. F., Hlebec, V., & Aaltonen, M. (2022). Community-dwelling older adults and their informal carers call for more attention to psychosocial needs – Interview study on unmet care needs in three European countries. *Archives of Gerontology and Geriatrics*, 101, Article 104672. <https://doi.org/10.1016/j.archger.2022.104672>
- Williams, R. H., & Kemp, V. (2016). Psychosocial and mental health care before, during and after emergencies, disasters and major incidents. In A. Wapling & C. Sellwood (Eds.), *Health emergency preparedness and response* (pp. 82–98). CABI International. <https://doi.org/10.1079/9781780644554.0082>
- Õunapuu, L. (2014). *Kvalitatiivne ja kvantitatiivne uurimisviis sotsiaalteenustes*. Tartu Ülikool. DSpace. <https://dspace.ut.ee/handle/10062/36419>

Lisa 1. Intervjuu küsimused Pärnumaa hooldekodude juhtidele

I Vabaajategevused hooldekodus

Küsimus	Allikas
1. Milliseid vabaajategevusi pakutakse Teie hooldekodus klientidele individuaalselt ja gruppidele?	James <i>et al.</i> , 2014, lk 10
2. Kuidas olete hooldekodu elanike tegevuseelistused välja selgitanud?	Zirves & Pfaff, 2020, lk 9–10
3. Kuidas arvestate klientide huvidega ja eelistustega, mis tal enne hooldekodusse kolimist olid?	Anderson <i>et al.</i> , 2015, lk 39–40
4. Millest Teie hooldekodu elanikud kõige rohkem puudust tunnevad?	Esmailzadeh & Oz, 2020, lk 196; Hart & Yamamoto, 2015, lk 56; James <i>et al.</i> , 2014, lk 7; Van Aerschot <i>et al.</i> , 2022, lk 7
5. Milliseid erinevusi olete märganud klientide puhul, kellel on oma lähedastega kvaliteetne suhtlus võrreldes nendega, kellel suhtlus lähedastega on problemaatiline või puudub üldse?	Siedlecki <i>et al.</i> , 2014, lk 568
6. Kuidas leevendate hooldekodu elanike üksindustunnet?	Esmailzadeh & Oz, 2020, lk 196; Gardiner <i>et al.</i> , 2020, lk 753–754, 756; Orr <i>et al.</i> , 2023, lk 15
7. Milliste aspektidega seostub Teie jaoks mõiste psühhosotsiaalne (heaolu)?	Inter-Agency Standing Committee, 2017, lk 10; Kumar, 2020, lk 76–77; Williams & Kemp, 2016, lk 83
8. Kuidas Teie hooldekodus hoitakse tasakaalus klientide füüsiliste ja psühhosotsiaalsete vajaduste eest hoolitsemine?	Friedmann <i>et al.</i> , 2014, lk 277; O’Neill <i>et al.</i> , 2020, lk 12; Van Aerschot <i>et al.</i> , 2022, lk 7

II Kogemused loomateraapiaga

Küsimus	Allikas
9. Millised on Teie kogemused loomateraapiaga?	autori koostatud
10. Milliseid kasutegureid võivad loomade külastused hooldekodu elanikele pakkuda?	Ambrosi <i>et al.</i> , 2019, lk 55; Fine, 2018, lk 144–145; Johnson & Bibbo, 2015, lk 249; Kil <i>et al.</i> , 2019, lk 371; Mangalavite, 2014, lk 20; Orr <i>et al.</i> , 2023, lk 15
11. Millistele hooldekodu elanikele võib loomadega tegelemine kõige paremini mõjuda?	Friedmann <i>et al.</i> , 2014, lk 277; Gee & Mueller, 2019, lk 199; Mangalavite, 2014, lk 22; Sollami <i>et al.</i> , 2017, lk 30 Stanley <i>et al.</i> , 2014, lk 398
12. Kuidas loomade kohalolu võiks mõjutada hooldustoimingute tegemist?	Sollami <i>et al.</i> , 2017, lk 30

Lisa 1 järg

Küsimus	Allikas
13. Kuidas Teie hooldekodu töötajad sellesse suhtuksid, kui võetakse kasutusele loomateraapia ja millised lisakohustused sellega kaasneksid?	André <i>et al.</i> , 2021, lk 6–7; Orr <i>et al.</i> , 2023, lk 17
14. Millised ohutegurid võivad ilmned, kui loomad hooldekodu külastavad?	International Association of Human-Animal Interaction Organizations, 2018, lk 7–8
15. Millised on hooldekodu suurimad väljakutsed loomateraapia kasutusele võtmisel?	Gardiner <i>et al.</i> , 2020, lk 753–754
16. Milline on Teie hooldekodu valmidus loomateraapia kasutamiseks praegusel hetkel ja tulevikus?	autori koostatud

III Kogemused robotloomadega

Küsimus	Allikas
17. Milline on Teie teadlikkus robotloomade kohta?	autori koostatud
18. Millised tegurid on olulised robotloomade puhul?	Koh <i>et al.</i> , 2022, lk 9–10
19. Millised takistused võivad ilmned robotloomade kasutusele võtmisel?	Hung <i>et al.</i> , 2019, lk 1
20. Milline on Teie hooldekodu valmidus robotloomade kasutamiseks praegusel hetkel ja tulevikus?	autori koostatud

SUMMARY

POSSIBILITIES FOR THE USE OF ANIMAL-ASSISTED THERAPY IN SUPPORT OF PSYCHOSOCIAL WELL-BEING IN THE EXAMPLE OF CARE HOMES IN PÄRNU COUNTY

Kätlin-Irene Rubin

The number of recipients of welfare services for the elderly is increasing due to the ageing of the population and long-term health problems. The priority for care homes is to provide for the physical needs of their clients. However, many of care home residents suffer from loneliness, which has a negative impact on their quality of life, and there is little they themselves can do to enhance their well-being. Previous studies have shown that care homes are unable to offer their residents equal support to mitigate their loneliness and lack of social interaction while also meeting their physical needs.

The aim of this thesis was to identify the measures taken by care homes in Pärnu County to support the psychosocial well-being of their clients and to make proposals to said care homes in this regard. In order to achieve this aim, the following research questions were set for the thesis: What opportunities do care homes in Pärnu County offer their clients to support their psychosocial well-being? To what extent are care homes in Pärnu County aware of and capable of implementing animal-assisted therapy?

Psychosocial well-being incorporates social, psychological and subjective factors that affect people's ability to cope in their everyday lives. Animal-assisted therapy is a planned and targeted activity that trained specialists carry out. Among other things, it focuses on a person's behavioural, emotional and social ability to cope. The results of such therapy are measured and documented. Previous studies have shown that animals positively affect the elderly, offering them emotional support, reducing stress, fostering interaction and raising their activity level. Animal-assisted therapy has been used in many

countries in support of the well-being of care home residents for decades. Developments in technology have also led to the use of robotic animals, offering an alternative to actual animals.

The qualitative method was used to conduct the research for this thesis. A total of eight semi-structured interviews were held with the directors of care homes in Pärnu County in order to gather data, which were then subjected to content analysis. The study revealed that care homes in Pärnu County offer their residents a range of recreational activities to support their psychosocial well-being: board and memory games; arts and crafts; music; and entertainment provided by live performers. However, the directors of the care homes conceded that there is an imbalance in providing for the physical and psychosocial needs of clients, with interaction and communication needs going unmet to the full extent. Additionally, it is proving difficult to get bed-bound residents involved in activities and to otherwise keep them active. All of the care homes in Pärnu County that took part in the study are aware of animal-assisted therapy, but none currently use it, and only two care homes have robotic animals. Five care homes are prepared to implement animal-assisted therapy and acquire robotic animals in the future.

Based on the results of the research, the author of the thesis has put the following proposals to the directors of the care homes: Implement a wide variety of recreational activities that support the psychosocial well-being of care home clients and get the clients involved in these activities. And in accordance with the options open to each care home, contact potential service providers who would be prepared to conduct animal-assisted therapy in the area or to provide robotic animals for this purpose. In order to further develop this topic and gain a broader overview, the level of awareness and implementation of animal-assisted therapy in care homes in other parts of Estonia could also be researched in the future.

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kätlin-Irene Rubin,

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) minu loodud teose „Loomateraapia võimalused psühhosotsiaalse heaolu toetamiseks Pärnumaa hooldekodude näitel“, mille juhendaja on Ewe Alliksoo, reprodutseerimiseks eesmärgiga seda säilitada, sealhulgas lisada digitaalarhiivi DSpace kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
2. Annan Tartu Ülikoolile loa teha punktis 1 nimetatud teos üldsusele kättesaadavaks Tartu Ülikooli veebikeskkonna, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace kaudu Creative Commons'i litsentsiga CC BY NC ND 4.0, mis lubab autorile viidates teost reprodutseerida, levitada ja üldsusele suunata ning keelab luua tuletatud teost ja kasutada teost ärieesmärgil, kuni autoriõiguse kehtivuse lõppemiseni.
3. Olen teadlik, et punktides 1 ja 2 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
4. Kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei riku ma teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse õigusaktidest tulenevaid õigusi.

Kätlin-Irene Rubin

17.05.2024